

B&B
VIŠJA STROKOVNA ŠOLA

Diplomsko delo višješolskega strokovnega študija
Program: Logistično inženirstvo
Modul: Poslovna logistika

NAPOLEONOVA VOJSKA NA SLOVENSKEM

Mentor: mag. Zvezdan Marković
Lektorica: Ana Peklenik, prof. slov.

Kandidat: Nejc Osredkar

Kranj, februar 2018

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju mag. Zvezdanu Markoviću.

Zahvaljujem se tudi lektorici Ani Peklenik, ki je mojo diplomsko nalogo jezikovno in slovnično pregledala.

IZJAVA

»Študent Nejc Osredkar izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom mag. Zvezdana Markovića.«

»Skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem objavo tega diplomskega dela na spletni strani šole.«

Dne _____

Podpis: _____

POVZETEK

Napoleon je bil vojskovodja z novim načinom razmišljanja o vojaški organizaciji. Oblikoval je vojsko nabornikov, ki po številčnosti ni imela tekmeca v Evropi. Bila je odlično organizirana vojska, kar je imelo močan psihološki učinek na nasprotnike. Nacionalna ideja je dajala njegovim enotam močno motivacijo. Vojsko je razdelil v korpuse, ki so na bojišču izvajali hitre taktične premike, čeprav je šlo večinoma za pehoto. Razvil je gibljivi preskrbovalni logistični sistem, ki je ključno pripomogel k ofenzivnim uspehom francoske vojske na tujih ozemljih. Preskrba vojske na tujem ozemlju je temeljila na pridelkih teh tujih dežel. Odlika te vojske so bile tudi dobre informacijske zveze. Novost v organizaciji vojske je bilo hitro napredovanje častnikov, ki so se izkazali na bojišču, tudi v generalske in maršalske nazive. Temelj znanosti o vojni je postala taktika, kako obvladovati množico, sestavljati čete, jih premikati in razvrščati za boj v novonastalih razmerah.

Sam Napoleon je stopil na slovenska ozemlja trikrat. Večina ljudstva ga je prepoznala kot osvajalca in ne kot osvoboditelja. V Ilirskih provincah je ustanovil Ilirski polk, ki so ga sestavljali tudi Slovenci, in je bil poslan na dolgo pot proti Rusiji, kjer je doživel poraz.

Napoleon je tudi osvojenim oz. osvobojenim ozemljem na območju današnje Slovenije prinesel del svoboščin, ki jih je imela Francija. Raztegnjeno območje od Koroške do Dalmacije je poimenoval Ilirske province s sedežem v Ljubljani. Na osvojenih območjih so Francozi poskrbeli za izkoriščanje prebivalstva, pobiranje davkov in razpostavljanje vojaških oporišč (kasarn), pa tudi za spremembe sodnega (enakopravnost pred zakonom) in šolskega sistema (uvedba deželnega jezika).

KLJUČNE BESEDE

- francoska revolucija
- Napoleon
- Napoleonove vojne
- Ilirske province
- Ilirski polk

ABSTRACT

Napoleon was a military commander with a new way of thinking about a military organization. He organized an army of recruits who, in number, didn't have a rival in Europe. It was a well-organized army, which had a strong psychological effect on its opponents. The national idea gave a strong motivation to Napoleon's army. He divided the army into corps, which carried out rapid tactical movements on the battlefield, despite the fact that it was mostly an infantry. Napoleon developed a flexible supply logistics system, which has helped the offensive success of the French army in foreign territories. The supply of troops in foreign territories was based on the crops of these foreign lands. Good military information was also a feature of this army. The novelty in the organization of the army was the rapid advance of the officers who proved themselves on the battlefield, including the General and Marshal titles. The basis of the science of war has become a tactic of how to manage the crowd, to form troops, to move and sort them for battle in the newly created situation.

Napoleon himself entered the Slovenian territory three times. Most people regarded him as a conqueror and not as a liberator. In the Illyrian provinces he established an Illyrian regiment, which also consisted of Slovenes. It was sent on a long journey to Russia, where it suffered defeat.

To the conquered territory or liberated territory in the area of present-day Slovenia Napoleon also brought part of the freedoms that France had. The extended area from Carinthia to Dalmatia was named Illyrian provinces. Seat of the Illyrian provinces was located in Ljubljana. In the conquered areas, the French took care of the exploitation of the population, the collection of taxes and the deployment of military bases (barracks) as well as changes in judicial (equality before the law) and the school system (the introduction of the provincial language).

KEYWORDS

- French revolution
- Napoleon
- Napoleon wars
- Illyrian provinces
- Illyrian regiment

KAZALO

1	Uvod	1
1.1	Cilji naloge	1
1.2	Predpostavke in omejitve	1
1.3	Metode dela	1
2	Vzpon Napoleona.....	2
2.1	Francoska revolucija	2
2.1.1	Prvi del revolucije (1789–1791).....	3
2.1.2	Drugi del revolucije (1791–1793).....	4
2.1.3	Tretji del revolucije (1793–1794)	4
2.1.4	Pomen revolucije	6
2.2	Napoleon Bonaparte	7
2.3	Razvoj vojske.....	9
2.4	Napoleonove vojne	10
2.4.1	Koalicijske vojne	10
2.4.2	Bitka pri piramidah	10
2.4.3	Bitka pri Austerlitzu	12
2.4.4	Bitka pri Borodinu.....	14
2.4.5	Bitka pri Leipzigu.....	16
2.4.6	Bitka pri Waterlooju.....	17
3	Slovenska ozemlja pred prihodom francozov	20
4	Ilirske province	22
4.1	Politika	23
4.2	Gospodarstvo.....	24
4.3	Cerkev in šolstvo.....	25
4.4	Ljudje	25
5	Ilirski polk	27
6	Umik francozov	30
7	Vrnitev Avstrijcev.....	31
8	Zaključek.....	32
	Literatura in viri.....	33

KAZALO SLIK

Slika 1: Francoska revolucija.....	2
Slika 2: Napoleon Bonaparte.....	7
Slika 3: Bitka pri Austerlitzu	12
Slika 4: Bitka pri Austerlitzu – potek	13
Slika 5: Bitka pri Borodinu	15
Slika 6: Bitka pri Leipzigu	17
Slika 7: Bitka pri Waterlooju.....	19
Slika 8: Habsburška monarhija 1780	20
Slika 9: Ilirske province.....	22
Slika 10: Slovenska ozemlja Ilirskih provinc po letu 1811	24
Slika 11: Ilirska carinska tabla iz Radeč.....	26
Slika 12: Zastava ilirskega polka	27
Slika 13: Uniforma ilirskega polka	29
Slika 14: Uniforma častnikov Ilirskega polka.....	30
Slika 15: Slovenska ozemlja pod Habsburško oblastjo 1816–1846	31

1 UVOD

S francosko revolucijo se začne za Francijo in pozneje tudi druge države novo zgodovinsko obdobje. Fevdalizem se počasi, a zanesljivo začne umikati, množice ljudi, predvsem kmetje, delavci in meščani spoznajo, kako močni so lahko, če stopijo skupaj. Svoboda, enakost in bratstvo je ideal, ki ga zasledujejo. Skupaj z revolucijo se spremeni tudi vojska, saj domovino začne braniti tudi oboroženo ljudstvo. V novonastalih razmerah se najbolje znajde Napoleon Bonaparte, ki si ime ustvari z izjemnimi bojnimi zmagami, in premaga tako rekoč celotno Evropo. Zasvojenim oz. osvobojenim ozemljem Napoleon prinese del svoboščin, kot jih je imela Francija. In tako je bilo tudi na območju današnje Slovenije. To raztegnjeno območje od Koroške do Dalmacije imenuje Ilirske province s sedežem v Ljubljani. Sam Napoleon stopi na slovenska ozemlja trikrat in takrat ga večina ljudstva prepozna kot osvajalca in ne kot osvoboditelja. V Ilirskih provincah ustanovi Ilirski polk, ki so ga sestavljali tudi Slovenci. Poslan je na dolgo pot proti Rusiji, kjer doživi bidek poraz. S porazom Napoleona Ilirske province prevzame avstrijska monarhija, ki želi ponovno uvesti fevdalizem, a ji to ne uspe za dolgo, saj si nekaterih pridobljenih pravic ljudstvo preprosto ne dovoli odvzeti. V diplomskem delu je predstavljen dvig Napoleona in njegovih najbolj markantnih bitk, izpostavljeno je ozemlje Ilirskih provinc, natančneje opisan Ilirski polk in Napoleonova zapuščina, ko je dokončno zapustil naše ozemlje.

1.1 CILJI NALOGE

Namen in cilj diplomskega dela je predstaviti Napoleona, njegovo vojno in njegov prihod v slovenske dežele. Podrobno so prikazani Ilirske province, Ilirski polk ter umik Francozov in prihod Avstrijcev. Analiziran je sistem logistične oskrbe enot Napoleonove vojske na dolgih vojnih pohodih in novosti, ki jih je uvedla francoska velika armada v tem obdobju.

1.2 PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE

Predpostavljamo, da so spremembe v vojaški organizaciji francoske vojske revolucionarno vplivale na razvoj in formacijo velikih armad v 19. stoletju in pozneje.

Pričakujemo omejitve pri morebitnem proučevanju primarnih virov, njihovih objav, ki so v francoskem jeziku. Prav tako se bomo soočili z omejitvijo literature v slovenskem jeziku.

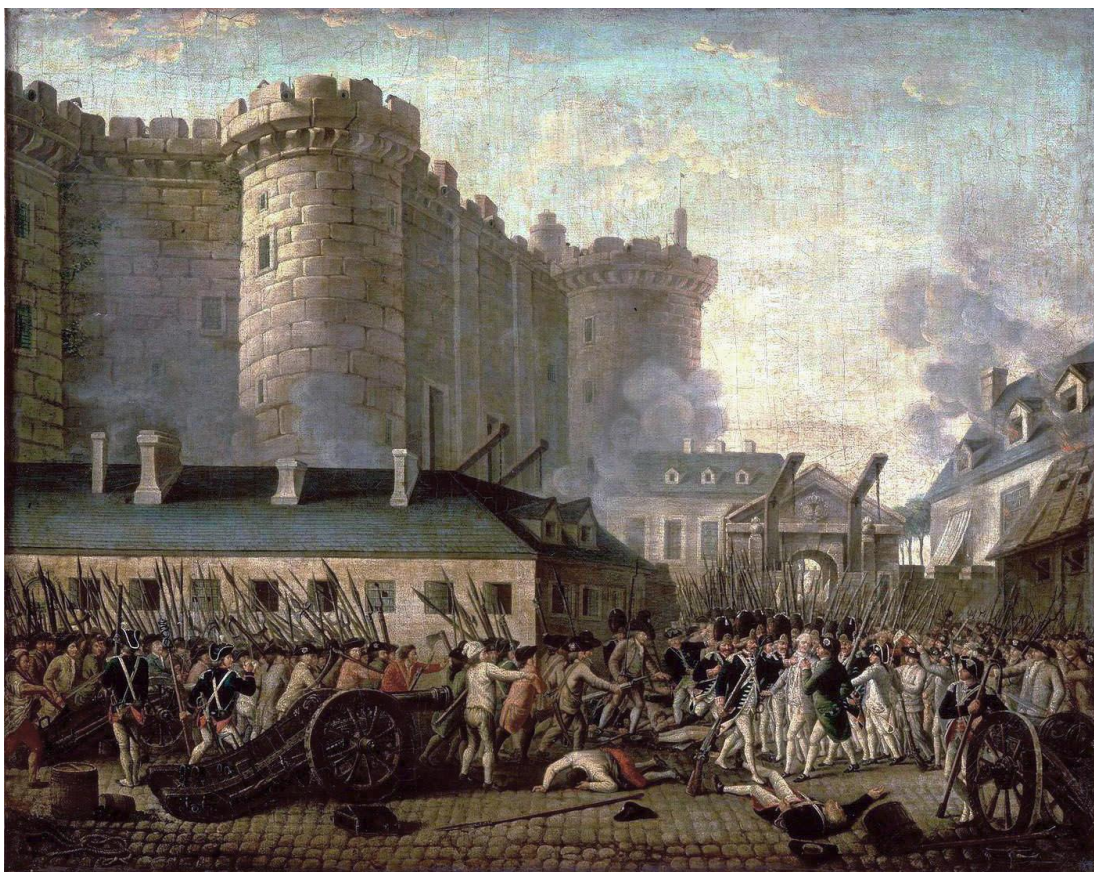
1.3 METODE DELA

V diplomskem delu so uporabljene naslednje raziskovalne metode:

- deduktivna metoda – na podlagi splošnih stališč sklepamo o posameznem primeru, iz splošnih postavk se oblikujejo konkretni sklepi;
- analitična metoda – razčlenjuje pojave v posamezne dele in jih podrobno preučuje. Tipičen primer je študij primera, kjer razčlenimo en posamezen primer;
- metoda združevanja – kompilacije – združuje izsledke raziskav različnih avtorjev, uporablja citate in izpiske;
- deskriptivna metoda;
- analiza in interpretacija sekundarnih virov;
- zbiranje virov.

2 VZPON NAPOLEONA

2.1 FRANCOSKA REVOLUCIJA

Slika 1: Francoska revolucija
(Vir: Francoska revolucija, 2016)

Finančna kriza, ki jo je povzročila vojna v Ameriki oziroma podpiranje vojne s posojili, ki jih Francija ni bila zmožna poplačati brez nujnih reform, je bila neposredni

povod za revolucijo (Lefebvre, 2007, str. 104). Reform Francija ni uspela uvesti predvsem zaradi aristokracije, ki pri pridobljenih privilegijih ni bila pripravljena popustiti. Tako se je plemstvo z enakimi sredstvi kot buržoazija¹ začelo upirati in spodkopavati kraljevo oblast – z ugovori na neodvisnih sodiščih in sklicevanjem na javno mnenje (Lefebvre, 2007, str. 96). V tistem času je bilo v Franciji večinsko prebivalstvo (kmetje, delavci in meščani) vključeno v tako imenovani 3. stan, ki pa je bil zaradi pravic aristokracije za vedno obsojen, da ostane v podrejenem položaju. V aristokracijo so spadali duhovniki ter plemiči, ki so bili kot kraljevi podaniki privilegirani. To strukturo pa je v Franciji in tudi drugod na Zahodu spodkopaval razvoj, ki je »povečal moč premičnega premoženja in sposobnost buržoazije, nižjim razredom prinesel emancipacijo in poudaril pomen produktivnega dela, iznajditeljske pameti in znanstvenih spoznanj« (Lefebvre, 2007, str. 47).

2.1.1 Prvi del revolucije (1789–1791)

Monarhija je 24. januarja 1789 prvič po letu 1614 sklicala generalne stanove (1. stan duhovščina, 2. stan plemstvo in 3. stan meščani, kmetje in delavci) za 1. maj 1789 kot zadnjo rešilno bilko pred stečajem oziroma propadom Francije (Markov in Soboul, 1989, str. 52–54). 2. maja 1789 so bili kralju Ludviku XVI. predstavljeni odposlanci vseh treh stanov. Tretjemu stanu je krona sicer dovolila podvojitev števila odposlancev, vendar ni tako odločno stopila k zavezništvu s 3. stanom, da bi zgradila nek nov obstoj v meščanskoustavni monarhiji po angleškem vzoru. Tako pa je v 3. stanu dozorevalo in dozorelo prepričanje, da lahko računa samo nase in na nikogar drugega. Zaradi tega so se razglasili za edino zastopstvo francoskega ljudstva in 17. junija 1789 razglasili narodno skupščino (Markov in Soboul, 1989, str. 59–61). Zaradi gospodarske krize se je povečalo število revežev, beračev in razbojniških skupin. Na ulicah so bile tudi čete kralja Ludvika XVI., ki naj bi preprečevale in zatirale nemire. To pa ni bilo po godu 3. Stanu, ki je in 11. julija ustanovil meščansko gardo, ki naj bi prav tako bdela nad javno varnostjo. 14. julija je sledil napad ljudstva na pariško jetnišnico Bastijo, ki je poseblyala stari režim. Veliko plemstva je zato skupaj s premoženjem pobegnilo v druge države, kjer delujejo proti revoluciji. Občinski svet Pariza je izvolil Baillyja za župana in Lafayettea za poveljnika meščanske milice, ki se je kmalu zatem preimenovala v narodno gardo. S tem dnem, 14. julija 1789, se je uradno začela revolucija (Markov in Soboul, 1989, str. 66–69). 4. in 5. avgusta 1789 so bili odpravljeni preostanki fevdalnega sistema ter privilegiji plemstva in duhovščine. Razglašena je bila enakost pred zakonom in pri obdavčenju. Nato pa je bila 26. avgusta 1789 sprejeta še deklaracija o človekovih in državljanovih pravicah (Markov in Soboul, 1989, str. 74–76). 3. septembra 1791 je bila po glasovanju sprejeta ustava, državna ureditev je postala ustavna monarhija, kar pomeni, da je državni voditelj monarh, a je njegova politična moč omejena z določili ustave (Markov in Soboul, 1989, str. 94–95).

¹ Buržoazija – najbogatejši in najsposobnejši del 3. stanu (Lefebvre, 2007, str. 52)

2.1.2 Drugi del revolucije (1791–1793)

Strah pred sovražnikovim vdorom je v ospredje porinil nacionalno vprašanje, s tem pa poglobil napetosti med razredi v 3. stanu. V jakobinskem klubu so napredovale demokratične sile s Petionom in Robespierrom na čelu (Markov in Soboul, 1989, str. 109–111). Kralj Ludvik XVI. je želel zbežati, a so ga pri tem dejanju ujeli in mu očitali veleizdajo. To je zblížalo ljudske množice, ki so zdaj pričakovale vdor in se pripravljale na obrambo. Buržoazija v konstituenti pa je suspendirala kralja in si izmislila teorijo, da ni snoval pobega, ampak je bil ugrabljen. Kralj se je iz celotne afere izmuznil cel in 14. septembra 1791 še enkrat prisegel narodu zvestobo, čeprav je imel trdni namen to prisego prelomiti (Markov in Soboul, 1989, str. 114–117). V tem času je v odporu zoper plemstvo in fevdalizem nastala znamenita Marseljeza, ki izraža domovinsko ljubezen in kliče k obrambi domovine. Julija 1792 je za avstrijsko vojsko v vojno stopila tudi Prusija. Robespierre je prevzel vodenje gibanja v jakobinskem klubu in razkril skrivna pogajanja med žirondo in dvorom. Sledila je zahteva za razpustitev narodne skupščine, ki bi jo nadomestil konvent. 10. avgusta 1792 je bil izveden oborožen upor zoper kralja na njegovem dvorcu in kralj se je vdal. Začasno je bil razrešen službe, ni pa bil še odstavljen. Markov in Soboul (1989, str. 152) navajata: »Prestol je bil zrušen in z njim strankarska skupina feuillantov, torej tista velika buržoazija s plemiškim priveskom, ki je toliko prispevala k sprožitvi revolucije, zatem pa pod Lefayettom in pozneje pod triumviratom počela vse, da bi jo obdržala pod svojim vodstvom v tesnih razrednih ogradah.« Žironda, ki je tudi nekako pomagala zadrževati vstajo, pa je iz vstaje izšla politično okrepljena. Tako so padle politične pregrade, ki so dotlej delile narod. Markov in Soboul (1989, str. 149–154) navajata: »S polno volilno pravico in oborožitvijo pasivnih državljanov je druga revolucija vključila ljudstvo v tako pojmovani narod ter naznačila, da prihaja politična demokracija«. 20. septembra 1792 je prinesla bitka pri Valmyju Francozom moralno zmago, a v umik prisiljeni Prusi še niso bili poraženi. S splošno volilno pravico izvoljeni konvent je 21. septembra 1792 sklenil odpraviti kraljevino in razglasiti Francijo za republiko (Markov in Soboul, 1989, str. 160–162).

2.1.3 Tretji del revolucije (1793–1794)

21. januarja 1793 je sledila usmrtitev Ludvika XVI. Po Valmyju so sledile zmage Francozov in 1. februarja 1793 vojne napovedi Veliki Britaniji in Nizozemski. Markov in Soboul (1989, str. 171) navajata: »V letu 1793 se ni več razplamteval boj med kronanima glavama, temveč v marsičem boj med nacionalnima buržoazijama za politično in hkrati tudi za gospodarsko prevlado«. Sledila je napoved vojne s Španci 7. marca 1793 in pa razdori z italijanskimi neodvisnimi vladarji (Neapelj, Toskano in Benetkami). Zatem so prišli težki vojaški porazi, izbruh državljanske vojne, gospodarska beda in šibka vlada, to pa je vse bolj slabilo republiko (Markov in Soboul, 1989, str. 168–174). Propad žironde se je zgodil 31. maja in 2. junija, konvent je vodila stranka Gora. Na eni strani je bil problem montanje, kako

zaustaviti pritisk ljudstva, ne da bi jih s tem odtujila in izzvala upor. Na drugi strani pa je želela zbrati okrog sebe tisti del buržoazije, ki se ni želel opredeliti ne do propadle žironde ne do nove vodilne stranke (Markov in Soboul, 1989, str. 186–189). Nova ustava je bila sprejeta 24. junija, prav tako je bilo zahtevam kmetom zadoščeno s tremi zakoni: 3. junija 1793 je bil sprejet zakon o pogojih za prodajo emigrantskih posestev, 10. junija zakon o srenjskih zemljiščih in 17. julija zakon, ki brez odškodnine odpravi vse še preostale fevdalne pravice. Montanjina politika sprave ni uspela preprečiti državljske vojne (upor federalistov). 13. julija 1793 je politični položaj še bolj zaostрил umor Marata, ki je utelešal zavezništvo med jakobinci in sankiloti. V tej vojni so ugotovili, da je treba okrepiti osrednjo oblast, zaostri nadzorstvo ljudskih organizacij ter oseb, osumljenih sovražnosti ali mlačnosti. Ponovno je začela groziti nevarnost vdora sovražnika. Markov in Soboul (1989, str. 194) navajata: »Poglavitni vzrok za nezadovoljstvo ljudstva ostajajo težave pri preskrbi.« 4. maja je bila sprejeta omejitev cen, ki se je komajda uporabljala (Markov in Soboul, 1989, str. 190–194). Robespierre, ki je užival velik ugled med vsemi revolucionarji, tudi senkiloti, saj je bil v načelih trden, »a se je znal prilagajati okoliščinam in državniško krmariti« (Markov in Soboul, 1989, str. 197). Ob sprejetju množičnega vpoklica 16. avgusta 1793 je med drugim dejal: »Od tega trenutka pa do dne, ko bodo sovražniki pregnani z republiških tal, velja za vse Francoze nenehna dolžnost služiti v vojski« (Markov in Soboul, 1989, str. 200). Pridobljena pravica, da bi kdo v vojsko poslal nekoga drugega namesto sebe, je bila ukinjena (Markov in Soboul, 1989, str. 197–200). Revolucijska vlada je za jakobince in montanjo zdaj možna in neizogibna. Uveljavljati se je začel revolucionarni teror, ki se je načelno pojavil že 5. septembra 1793 (Markov in Soboul, 1989, str. 203–204). Usmrtitev kraljice Marije Antoinette 16. oktobra 1793 je pomenila začetek obsodb na smrt (predvsem žirondincev). V bistvu je šlo za politični teror, ki pa je razkril tudi socialni vidik (teror revnih proti bogatim). Razkristjanjevanje ima korenine že v začetku revolucije, saj so duhovniki podpirali najprej plemiče, nato pa so bili bolj naklonjeni žirondi, v letu 1793 pa je napetost samo še narastla (Markov in Soboul, 1989, str. 208–210). Odlok o revolucijski vladi 4. decembra 1793 je pomenil nekakšen začasni ustroj za čas trajanja vojne. Razplamtel se boj skrajnih struj in premagal jih je odbor za občo blaginjo (Markov in Soboul, 1989, str. 217–219). Narava in ustroj revolucijske vlade je bila aprila 1794 že dokončno zakoličena. V ustroju revolucijske vlade so dobila trdno mesto domoljubna združenja, polagoma pa so se začele spreminjati njihove prvotne naloge in razmerja do vlade. Robespierrovci so imeli svoj klub »za vrhovno moralno in ideološko avtoriteto revolucije, ki naj bi oblikovala enotno voljo revolucionarnega naroda« (Markov in Soboul, 1989, str. 234). Vlada je sama prevzela krmiljenje gospodarstva, saj je morala z ljudskim vpoklicem milijon zbranih mož prehraniti, obleči, opremiti in oborožiti, poleg tega pa oskrbeti tudi mestno prebivalstvo (Markov in Soboul, 1989, str. 231–235). Častniške vrste so prečesali in pomladili. Konvent je uvedel volitve častnikov, kot je bilo že v navadi v narodni gardi, z upoštevanjem službene dobe. Spremenila se je taktika in strategija vojskovanja v skladu s političnimi in socialnimi,

pa tudi drugimi možnostmi. Ljudski vojaki so tako vedeli, za kaj in zoper kaj se bojujejo. Markov in Soboul (1989, str. 243–245) navajata: »Jakobinska diktatura bi verjetno zmogla s skrajnim naprežanjem zaokrožiti zmago in prisiliti koalicijo k sklenitvi miru. In ko je bilo samo še treba stegniti roko in utrgati sad, je revolucijska vlada razpadla.« Na eni strani se je jakobinska diktatura krepila, na drugi pa se je slabila njihova družbena opora v ljudstvu in konventu. Ker odbor za občo blaginjo ni zmožgal ostati enoten, je propadel, z njim pa v očeh revolucionarne Francije tudi Robespierre. Opozicija mu je očitala vzpenjaštvo in celo željo po diktaturi. Na seji konventa 27. julija 1794 so predlagali odlok za obtožbo Robespierra in predlog brez glasu proti sprejeli. Zvečer 28. julija 1794 je bil Robespierre brez obsodbe obglavljen skupaj s svojimi somišljeniki (Markov in Soboul, 1989, str. 247–251). Oblast je prevzela buržoazija, ki bo nedvoumno slonela na kapitalistični proizvodnji politiki. Izoblikovali so tako republiko, ki bo bolje zavarovana pred množicami in tako odrinili ljudstvo iz političnega dogajanja (Markov in Soboul, 1989, str. 255).

2.1.4 Pomen revolucije

Revolucija je pomenila radikalni in nezaustavljivi prelom ne samo v Franciji, ampak v celi svetovni zgodovini. Prinesla je nova sporočila o svobodi in enakosti ter utemeljevanje novega kolektivnega reda. Vovelle (1989, str. 44) navaja: »Jakobinska ustava iz leta 1793 ni toliko različica tega temeljnega besedila, kolikor je skrajni sen neke socialne demokracije, preden je ustava iz leta 1794 ponovno utrdila ortodoksijo novih, učvrščenih buržoaznih vrednot.« Revolucija je nadomestila neenako hierarhijo družbe starega režima s trditvijo o enakosti in »trditvijo, ki predpostavlja ukinitve vsakršnega prejšnjega privilegija ali odvisnosti«. V revoluciji gre za »osebno svobodo državljanov, za katerih osebo jamči režim« (Vovelle, 1989, str. 45), za svobodo mnenja (ločitev cerkve od države) in za svobodo izražanja. Ljudsko suverenost razglša deklaracija o človekovih pravicah, volilno načelo na vseh ravneh in predstavniškem sistemu, ki temelji na ločitvi oblasti. »Tako si bili v Franciji in zunaj nje položeni temelji političnega liberalizma 19. stoletja (Vovelle, 1989, str. 45). Kmetje so odkupili do približno polovice cerkvene posesti, posesti emigrantov med nacionalizacijo, povečala se je lastnina mestne buržoazije in okrepil položaj kmetov, predvsem majhnih in srednjih. Vovelle (1989, str. 47) navaja: »Revolucija je bila globok vdih kisika, ki je državljanom omogočil, da so preživeli do poloma v drugi polovici 20. stoletja.«

2.2 NAPOLEON BONAPARTE

Slika 2: Napoleon Bonaparte
(Vir: Napoleon Bonaparte, 2016)

Rodil se je 15. avgusta 1769 kot Napoleone di Buonaparte v Ajacciu na Korziki. Od aprila 1779 do oktobra 1784 je bil v vojaški šoli v Brienne-le-Chateauju. Dober je bil predvsem v matematiki, zgodovini in zemljepisu. Veliko je bral, zanimalo so ga predvsem vojaške in zgodovinske knjige. Sledil je vpis na vojaško akademijo v Parizu, kjer je septembra 1785 opravil podporočniški izpit. Postal je topniški oficir, se pridružil korziškim nacionalistom in pozneje še jakobincem. Leta 1791 je bil povišan v poročnika in leta 1793 v stotnika. Jeseni 1793 je poveljeval topništvu, ki je branilo Toulon pred Angleži. S tem dejanjem se je tako izkazal, da je bil decembra povišan v brigadnega generala. Postavljen je bil za poveljnika topništva italijanske armade, a so ga po Robespierrovem padcu zaprli. Že čez dva meseca je bil izpuščen, spomladi 1794 je odklonil poveljstvo nad topništvom zahodne armade. Oktobra 1795 je zatrl protivladno vstajo v Parizu in se leta 1796 poročil z Josephino de Beauharnis. Pomagala mu je pri karieri, a otrok z njo ni imel.

Leta 1796 je bil poslan v Italijo kot poveljnik armade ter hitro in presenetljivo zmagoval. Osvojil je severno Italijo in prodiral v Avstrijo, po miru v Leobnu je leta 1798 poveljeval pohodu v Egipt. V bitki pri piramidah 21. julija 1798 je premagal Mameluke, prodril v Sirijo, premagal Turke in Angleže ter se iz Egipta oktobra vrnil v Francijo. Leta 1799 je postal konzul in februarja 1800 prvi konzul Francije ter s tem dobil oblast nad državo.

Spet se je z vojsko odpravil v Italijo in 14. junija 1800 zmagal v bitki pri Maregnu. Maja 1802 je bil izvoljen za dosmrtnega konzula. V času vojne z Italijo maja 1804 je imenoval prvih 18 maršalov. 2. decembra 1804 se je v Parizu okronal za cesarja Francije, za kralja Italije pa 26. maja 1805.

V novi vojni z Avstrijo je 2. decembra istega leta porazil skupno vojsko Avstrijcev in Rusov pri Austerlitzu (Slavkovu). Hannover je ponudil Angležem, zato se je začela še vojna s Prusi. 5. in 6. junija 1809 je odločilno zmagal v bitki pri Wagramu, kjer je ponovno porazil Avstrijo. Po premirju se je poročil z avstrijsko princeso Marijo Luizo. Ta poroka je bila dinastične narave, saj je hotel okrepiti vezi z Avstrijo.

Leta 1812 je zbral ogromno vojsko, ki je dobila ime Velika armada. Z njo je vdrl v Rusijo in zmagal v bitki pri Borodinu ter zavzel Moskvo. A Moskva je bila zapuščena, tako da sta ga na koncu premagala zima in lakota. Umik iz Rusije se je sprevrgel v beg in katastrofo, Napoleon je zapustil vojsko in se decembra 1812 naglo vrnil v Pariz. Tu se je pripravljajl za nove bitke, a izgubil najboljše polke v Rusiji, kar se mu je v nadaljevanju močno poznalo.

Sledile so nove bitke z Avstrijo in po nekaj zmagah je Napoleon doživel poraz v bitki pri Leipzigu (16.–19. oktobra 1813). Marca 1814 so zavezniki zavzeli Pariz in Napoleon je pod pritiskom maršalov 4. aprila 1814 odstopil. Moral je v pregnanstvo na otok Elbo. 1. marca 1815 je začutil priložnost za vrnitev na oblast in vrnil se je v Francijo. Njegova vojska je na poti proti Parizu naraščala, tam so ga 20. aprila sprejeli z vsemi častmi. V Belgiji se je vojskoval z Angleži in Prusi ter dosegel nekaj zmag, toda 18. junija 1815 je pri belgijski vasi Waterloo utrpel tudi popoln poraz. Vrnil se je v Pariz in 22. junija 1815 tudi odstopil v korist štiriletnega sina. Tega zavezniki niso priznali in sklenili so ga izgnati na oddaljeni in osamljeni otok sredi južnega Atlantskega oceana Sv. Helene (15. oktober 1815). Tam je ostal do smrti 5. maja 1821. Poznejše raziskave so pokazale, da je bil verjetno zastrupljen z arzenom. Njegove posmrtno ostanke so leta 1840 prepeljali v Pariz in mu postavili veličastno grobnico.

Napoleon je bil osvajalec, ki ga je v zgodovini moč primerjati samo z Aleksandrom Velikim. Njegove pohode je pozdravilo več zatiranih evropskih narodov, zlasti Poljaki in Slovenci. Bil je mož izjemnih sposobnosti, dejanj in energije. Vojaki so mu popolnoma zaupali, zaupanje jim je na razne načine vračal, čeprav mu tisoči in tisoči padlih vojakov niso pomenili veliko. Napoleon je ustvaril novo evropsko vladarsko dinastijo. Krone raznih držav je razdelil bratom, toda z njegovim padcem je bilo konec tudi z novimi vladarji. Sin, ki ga je imel z avstrijsko princeso, je umrl mlad. Leta 1852 je prišel na francoski prestol Napoleonov nečak, ki pa kot Napoleon III. še zdaleč ni pokazal stričevih lastnosti.

Napoleona Bonaparta so na vrh države dvignile razmere po francoski revoluciji. Toda temu obdobju je dal tudi svoj pečat, še bolj pa letom, ko je vodil Francijo (Švajncer, 1998, str. 221).

2.3 RAZVOJ VOJSKE

Francoska revolucija je bila zelo pomembna tudi na vojaškem področju. S padcem kraljestva je bilo konec tudi kraljeve vojske, ki je bila enaka kot vse ostale evropske kraljevske armade. Oficirji teh armad so bili večinoma plemiči, saj je več kot sposobnosti pomenilo plemiško poreklo teh ljudi. Člani kraljevskih hiš in najpomembnejše stare plemiške rodbine so dobili najvišje poveljniške dolžnosti. Švajcner (1992, str. 70) navaja: »Vojak je bil samo nepomemben delček celote, v vojaški suknji proti svoji volji in brez vsake osebne motivacije.«

Na novih temeljih pa je bila postavljena francoska revolucionarna armada. Bistvo teh novih temeljev je, da lahko vsak sposoben in pogumen vojak napreduje do najvišjih činov, ter da je za vojake treba skrbeti. Znameniti Napoleonovi izreki, da vsak vojak v telečnjaku nosi maršalsko palico, in da je sit vojak dober vojak, odlično ponazorijo nove temelje (Švajcner, 1992, str. 69–70).

Spremembe so se zgodile tudi v taktičnem smislu, in sicer so se vojaški misleci in strokovnjaki ukvarjali s problemi, kako bolje organizirati ljudsko množico v nacionalne vojske, kako omogočiti lažje premikanje in vodenje vojske. Vojaške enote so želeli oblikovati v stroj, sestavljen iz številnih kosov. Maksimalno uporaben pa mora biti vsak posameznik. Rešitev za organiziranje množic so našli v ukrepih za disciplino posameznika in v ukrepih za nadzorovanje. Z zidanjem prvih kasarn so uspeli preprečiti tudi ropanja, potepuštvo, nasilje nad lokalnim prebivalstvom, dezertiranje, hkrati pa se je ocenjevalo njihovo obnašanje oziroma preverjala njihova prisotnost in odsotnost. Pojavili se prvi registri, popisovati so začeli orožje, posameznike in druga sredstva. Vojake je bilo treba naučiti hitrih in dobrih izvršb istih operacij. S pritiski nadzorujočih pa so odpravili večino stvari, ki bi vojake odvrčale od urjenja in dela. Tako so se enote morale držati urnikov, izdelani so bili podrobni predpisi o ravnanju z orožjem, korakanju itd. Vojaki so tako postali nadomestljivi, ni bil pomemben pogum, ampak le mesto, ki ga je posameznik zasedal v vojski. Za individualna junaštva ni bilo več prostora, najbolj cenjena večina pa je postala pokorščina in podrejanje ukazom. Ukaz je postal signal in ne več razlaga, zato sta nepokorščina in obotavljanje postala zločin. Temelj znanosti o vojni je postala taktika, kako obvladovati množico, sestavljati čete, jih premikati in razvrščati za boj v novonastalih razmerah.

Eden izmed največjih vojaških taktikov je bil Napoleon Bonaparte, ki je najbolj učinkovito združil nov način razmišljanja o vojaški organizaciji. Organiziral je množično armado nabornikov, ki ji zaradi njene številčnosti ni bilo para. Posamezne vojake pa je znal odlično motivirati za boj predvsem z idejami francoske revolucije, med katerimi je bila tudi ideja oboroženega bratstva francoskega naroda. Armado je razdelil v korpuse (25.000–30.000 moških), ki so izvajali hitre taktične premike na bojišču, čeprav je šlo večinoma za pehoto. Enote so bile izurjene hitro preiti iz

koncentracije sil v razvlečene formacije in obratno. Napoleonov razviti preskrbovalni logistični sistem je igral eno ključnih vlog pri uspehih francoske vojske. Na tujem ozemlju so se prehranjevali s pridelki tiste dežele, ki so jo napadli. Vojska je imela tudi dobre informacijske zveze, značilno za Napoleonovo vojsko pa je bilo tudi hitro napredovanje častnikov, ki so se izkazali na bojišču; napredovali so tudi do generalov in maršalov. Na osvojenih področjih pa so razpostavili vojaška oporišča, pobirali davke in izkoriščali prebivalstvo te dežele (Markovič, 2014/2015, str. 23–24).

2.4 NAPOLEONOVE VOJNE

2.4.1 Koalicijske vojne

Prva koalicijska vojna (1792–1797)

Začela se je v Belgiji, Avstriji in Prusiji, ko so Francozi napovedali vojno. Po usmrtitvi francoskega kralja leta 1793 so se vojni pridružile vse večje evropske države, od večjih nista vstopili le Rusija in Turčija. Francija je razglasila splošno vojaško obveznost, francoskim enotam je poveljeval general Jourdan. Leta 1796 sta dve francoski armadi prodrli čez Ren, tretja pod poveljstvom Napoleona Bonaparta pa v Italijo. Osvojili so severno Italijo in spomladi 1797 zavzeli še Goriško in Kranjsko. Sledilo je premirje v Leobnu, mir pa 17. oktobra 1797 v Campoformiu. Belgijo je dobila Francija, Milano Italija, Avstrija pa Benečijo, obrežno Istro in Dalmacijo (Švajncer, 1998, str. 221–222).

Druga koalicijska vojna (1798–1802)

Proti Franciji so se povezale Avstrija, Rusija, Anglija, Turčija, Neapelj in Portugalska. Ruska in avstrijska vojska sta pod poveljstvom generala Suvorova oziroma generala Melasa zavzeli severno Italijo. Napoleon se je iz Egipta vrnil v Francijo in postal prvi konzul. Z vojsko se je odpravil nad Avstrijce in jih porazil v odločilni bitki 14. julija 1800 pri Maregnu. Mir je bil sklenjen v Lunevillu (Švajncer, 1998, str. 223).

Tretja koalicijska vojna (1805)

Zvezo so ustvarile Avstrija, Rusija, Anglija in Švedska. Do odločilne bitke je prišlo 2. decembra 1805 pri Austerlitzu (Slavkovu) na Češkem. Avstrijci in Rusi so bili poraženi in mir je bil podpisan v Požunu. Avstrija je izgubila del Goriške in Tirolsko (Švajncer, 1998, str. 225, 227).

2.4.2 Bitka pri piramidah

Leta 1796 je bil Napoleon kot poveljnik armade poslan v Italijo, kjer je presenetil z osvojenjo severno Italijo in prodorom v Avstrijo. S tem je postal najpopularnejši francoski general in njegova moč je naglo naraščala. To pa ni bilo všeč direktorjem, ki so vladali, zato so ga želeli poslati na Irsko, ampak Napoleon je izbral Egipt.

Njegova Armee d'Orient je štela 35.000 moških v šestih pehotnih in eni konjeniški diviziji. Proti Egiptu so odpluli maja 1798, še preden je prispel v Aleksandrijo, je osvojil še Malto. Angleški admiral Nelson je neuspešno iskal francoske ladje po Sredozemskem morju, na koncu pa tri dni pred prihodom Francozov v Aleksandrijo odplul naprej oziroma plul mimo Aleksandrije. Napoleon je zavzel trdnjavo v Aleksandriji in nadaljeval pot do Kaira, kjer se je razglasil za osvoboditelja Egipta. Do prve večje bitke z mameluk² je prišlo pri Hebreisu in tu je Napoleon prvič uporabil taktiko, s katero je tudi pozneje zmagoval na bojiščih. Kareje je oblikoval iz divizij, na vogalih so bili postavljeni topovi, v sredini pa pratež in konjenica. Kareji Napoleona so mamelukom pustili priti na pol dometa topov, nato pa udarili po njih.

Odločilna bitka je sledila 21. julija 1798 pri vasi Embaba pri Kairu. Mameluki so Francoze pričakali pri Gizah, kjer jih je pričakala vojska 6.000 konjenikov in pehota redne turške vojske. Ob pehoti so imeli še 37 topov, nekaj pa še na vojnih ladjah na desnem boku na Nilu. A topove so imeli na obrambnih položajih in niso spremljali napadov mamelukov. Če bi bilo drugače, Napoleon ne bi mogel ponoviti taktike iz prejšnje bitke, saj je gosto zbita pehota proti topovskim izstrelkom nesmisel. Mameluki so padali, tiste, ki pa so prišli skozi, jih je pričakala prva vrsta francoskih bajonetov, medtem ko je druga in tretja vrsta streljala naprej. Večina mamelukov se je zato umaknila in Napoleon je 24. julija vkorakal v Kairo.

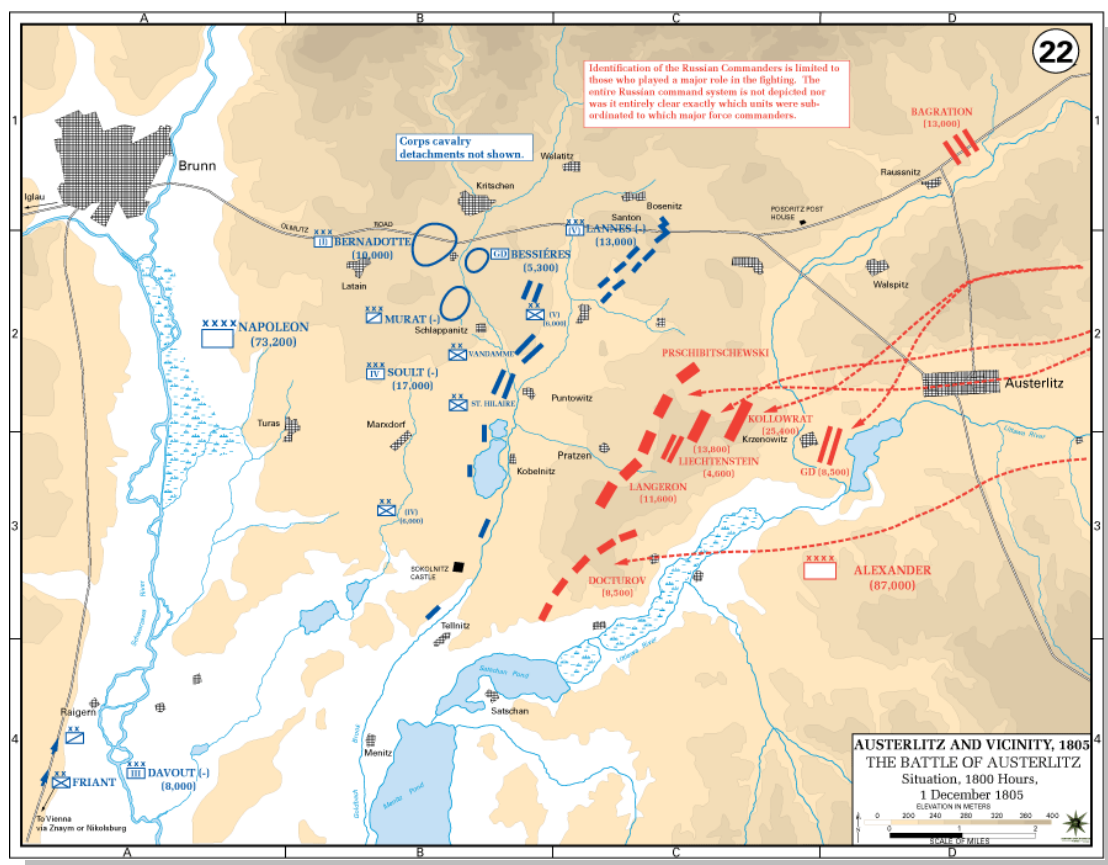
Sledilo je zasledovanje mamelukov na vzhod, kjer je bil ponovno zmagovalen, a ko se je vrnil v Kairo, je izvedel, da mu je admiral Nelson pri Abukiru uničil ladjevje in se torej more vrniti v Francijo. To ga ni zmedlo in premišljeno se je razglasil za vladarja Egipta ter začel vladati. Svojo vojsko je še okrepil z domačimi vojaki ter se odpravil s 15.000 vojaki proti Turkom v Sirijo. Osvojili so Jaffo, kjer je izbruhnila kuga in razredčila francosko vojsko. Ob vsem tem ji je zmanjkalo hrane, tako da so morali jesti konje in kamele. Napredovali so do Akona, velike srednjeveške trdnjave, a jim je ni uspelo zavzeti, zmago so nato dosegli v bitki pri Taboru. Dlje od Acre niso mogli, zato so se začeli vračati proti Egiptu. Turška vojska je prišla za Napoleonom v Egipt in se izkrcala pri Abukiru z dvakrat večjo vojsko kot Napoleonova. Kljub manjši vojski je slavil zmago 25. julija 1799 in po tej zmagi je bil Egipt trdno v francoskih rokah. Napoleon je častno zapustil vojsko ter se ponoči 21. avgusta z majhnim spremstvom tajno vkrcal na ladjo in odpeljal proti Franciji, da prevzame oblast (Švajncer, 1998, str. 222).

² Mameluki so bili mala orožarna na dobrem konju. Peš sta ga spremljala dva oborožena služabnika, poleg njiju pa so bili oboroženi še z orientalsko puško kremenjačo, imeli so še nekaj pištol, več kopij, krivo sabljo iz damaškega jekla, bojno sekiro, buzdovan in bodalo.

2.4.3 Bitka pri Austerlitzu

Po francoskem cesarju Napoleonom, avstrijskem cesarju Francu in ruskem carju Aleksandru je dobila ime bitka treh cesarjev. Napoleon je povedel 53.000 vojakov v bližino Brna, s tem da je imel na Moravskem še dva, na Dunaju pa en korpus. Na drugi strani so bili Avstrijci in Rusi razdeljeni na dva dela. 70.000 ruskih in 16.000 avstrijskih vojakov je čakalo v bližini Olomouca pod poveljstvom ruskega generala Kutuzova, 80.000 avstrijskih vojakov pa je korakalo skozi Madžarsko proti Moravski ob poveljstvu nadvojvoda Karla in nadvojvoda Janeza.

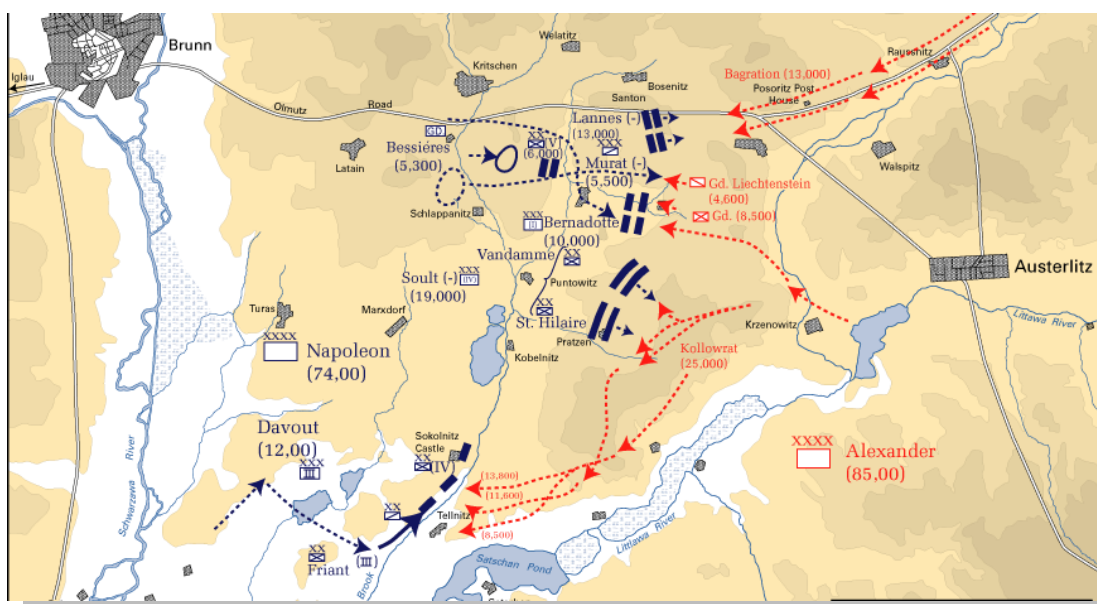
Načrt je bil, da bi se obe vojski združili sredi decembra 1805, kamor naj bi prišlo še 45.000 ruskih vojakov. Z 211.000 rusko-avstrijskimi vojaki bi zlahka povzeli francosko vojsko, česar se je zavedal tudi Napoleon, zato je moral ta načrt za vsako ceno preprečiti. Tako so imeli Rusi in Avstrijci pri Olomoucu za tretjino večjo vojsko kakor Napoleon. Vendar jih je uspel Napoleon prelisičiti, ponudil jim je mir, poleg tega pa so bili Rusi in Avstrijci prepričani, da so Francozi po dolгих pohodih utrujeni in izčrpani.

Slika 3: Bitka pri Austerlitzu
(Vir: Bitka pri Austerlitzu, 2017)

Pri Viškovu je do prve bitke prišlo 28. novembra, ko so Rusi brez težav zavrnili francosko konjenico. S tem je Napoleon nakazal, da ni močan, in to je na koncu

zavedlo ruskega in avstrijskega carja oziroma cesarja. Previdni Kutuzov je hotel Napoleona napasti šele, ko bi se združili z Avstriji, ki so prihajali preko Madžarske, a je bil vrhovni ukaz obeh carjev takojšen napad na Francoze. Ti so si medtem do 1. decembra opomogli, zbrali so pribl. 60.000 vojakov pehote in 14.000 konjenikov, medtem ko so bili v sovražnikovem taboru prepričani, da jih je le pribl. 40.000. Napoleon, ki je spremljal premike nasprotnikov, je pravilno ugotovil, da ga bodo skušali napasti na desnem boku, zato je pripravil protinapad na raztegnjeni desni bok sovražnika. Bitka se je začela 2. decembra ob sedmi uri zjutraj, Francozi so imeli za hrbtom Brno, Avstriji in Rusi pa Austerlitz, po katerem je bitka pozneje dobila ime. Do osme ure se je megla na bojišču dvignila, tako da je Napoleon videl sovražnikove manevre in uvidel, da se vse odvija, kot je predvidel. Hkrati je opazil, da nasprotnik izgublja višino Pracenskega hriba v središču griča ter ukazal napad za zavzetje hriba in odličnega izhodišča za nadaljevanje bitke. Njegov desni bok, sestavljen iz 10.000 vojakov pehote in 2.500 konjenikov, je uspešno zaustavljal glavni zavezniški napad, ki ga je sestavljalo 35.000 pehotnikov in 4.000 konjenikov. Na levem krilu francoske vojske pa je prišlo le do obstreljevanja s topovi in umika nasprotne vojske. Bitko je odločilo zavzetje vasice Prace in Pracenskega hriba, a izid ni bil takoj jasen, saj so se v napadih in protinapadih izmenjavali. Tako je Napoleon poslal v boj tudi gardno konjenico in eskadrone iz spremstva. Ko je bil nato sovražni center premagan, je Napoleon udaril v hrbet zaveznikom na levem krilu in jim preprečil umik. Tako so se enote začele premikati proti zledenemu jezeru Sačan. A ta ni prenesel teže vojakov ter topovskih izstrelkov in na stotine vojakov je utonilo. Le 8.000 zavezniških vojakov se je vrnilo z levega krila, ponoči so začeli popoln umik proti Madžarski.

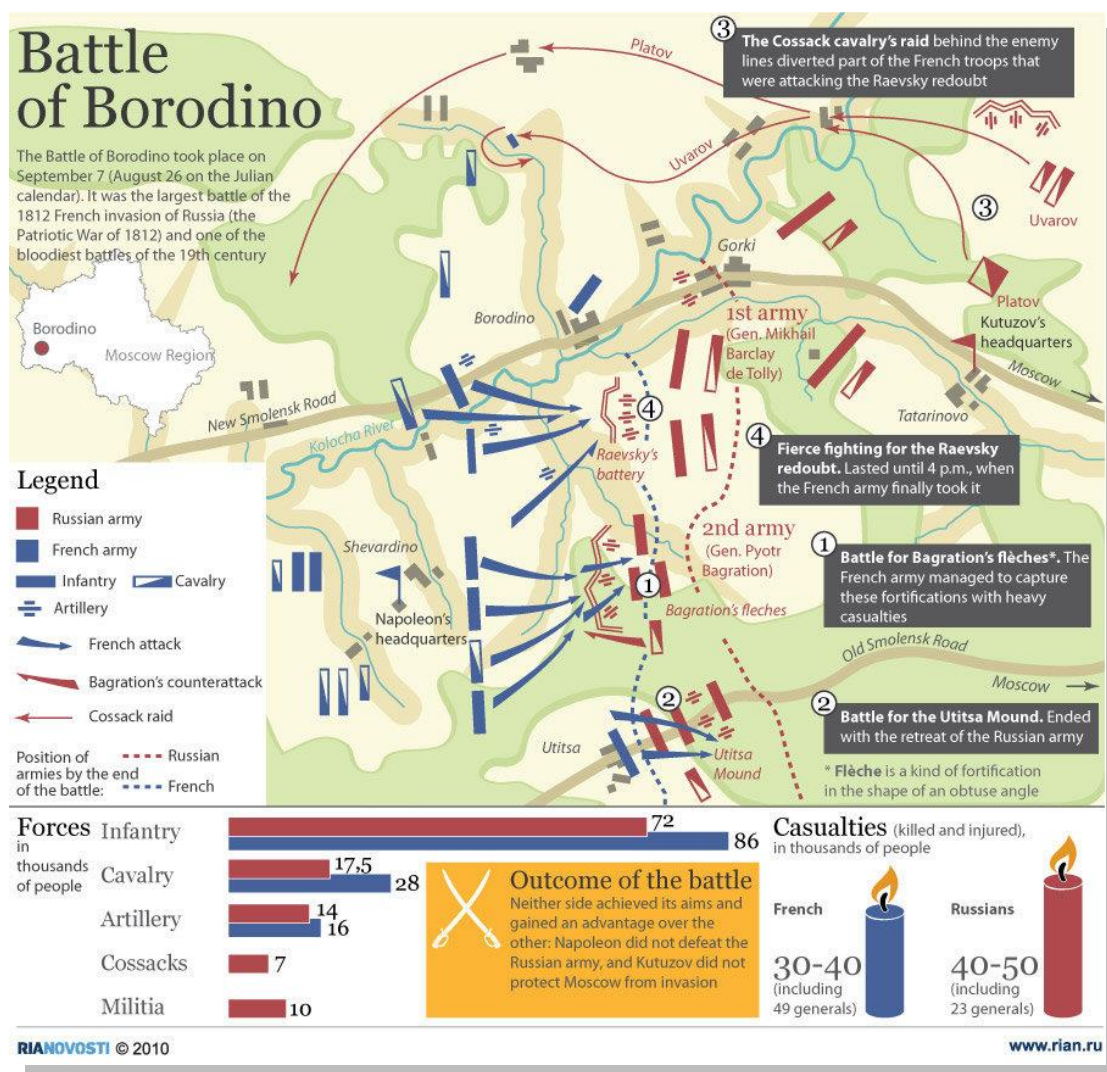
Slika 4: Bitka pri Austerlitzu – potek
(Vir: Potek bitke pri Austerlitzu, 2016)

Zavezniki so izgubili 33.000 vojakov in dve tretjini vseh topov, na drugi strani pa so Francozi izgubili 800 mož, še dodatnih 6.000 mož pa je bilo ranjenih. Še isto noč je Avstrija prosila za premirje, ki je bilo nato podpisano 6. decembra 1805. S tem pa se Rusi niso strinjali in so zapustili Avstrijo (Švajncer, 1998, str. 225).

2.4.4 Bitka pri Borodinu

Spomladi 1812 je Napoleon zbral svoje sile na Poljskem za napad na Rusijo. Kljub prejšnjemu sporazumu med Napoleonom in carjem Aleksandrom pri Tilsitu v severni Prusiji so bili Francozi razočarani nad Rusi zaradi neučinkovitega izvajanja blokade z Angleži. To je postal glavni razlog za napad na Rusijo (Marković, 2014/2015).

29. avgusta 1812 je Kutuzov prevzel poveljstvo nad Rusko vojsko in sklenil Francoze pričakati pri Borodinu. Mesto je bilo za obrambo dobro izbrano, kajti desno krilo in center sta varovali naravni oviri v obliki zajede reke. Levi bok pa je bil brez naravne ovire, zato je Kutuzov tu ukazal postaviti utrjene položaje. Ti so bili tudi na čelu centra, imenovani baterija Rajevskega. Povsod je v prvi liniji stala pehota, na levem krilu pa je bila še konjenica. Skupno je imel Kutuzov na razpolago 121.000 mož in 640 topov. Na drugi strani je imel Napoleon 133.000 mož in 587 topov. Glavnina francoskih sil je bila v centru in na desnem krilu, v rezervi pa sta bili stara in mlada garda.

Slika 5: Bitka pri Borodinu
(Vir: Bitka pri Borodinu, 2016)

Bitka se je začela okoli 5.30 zjutraj. Napoleon je glavni napad usmeril na levo krilo Kutuzova, ki ga je branil Bagration z dvema divizijama. Najprej je poslal en korpus, nato pa še drugega skupaj s konjenico. Kutuzov je ocenil, da je čas za njegov napad in nad francosko krilo poslal svoje divizije z desnega krila. Ruski pritisk je bil močan, a so ga francozi uspeli vzdržati. Tako so se Rusi in Francozi med seboj izmenjavali v napadih in protinapadih. V enem izmed njih je padel Bagration, zato so se Rusi na levem krilu nekoliko umaknili in oblikovali novo obrambno linijo. Napoleon na desnem krilu je prodril dovolj globoko, da je lahko od strani napadel center Kutuzova, hkrati je napadel center še naravnost. Cilj je bil osvojiti baterijo Rajevskega. Kutuzov je nato poslal konjenico nad levo krilo Francozov in Napoleon je bil prisiljen zadržati napad. Ko je ustavil napad na svoje levo krilo, je napadel center in osvojil baterijo Rajevskega. Kutuzov se je umaknil do vasi Gorki, kjer je oblikoval nove linije za bitko. Napoleonu so maršali svetovali, naj pokonča Ruse, a se je odločil drugače. Ukazal je prenehanje spopadov, saj je ocenil, da je že zmagal in bo lahko Rusiji vsilil

mir po svoji volji. Rusi so to izkoristili in se umaknili. Sicer je vojska Kutuzova izgubila veliko mož, a njena moč ni bila bistveno prizadeta (Švajncer, 1998, str. 233).

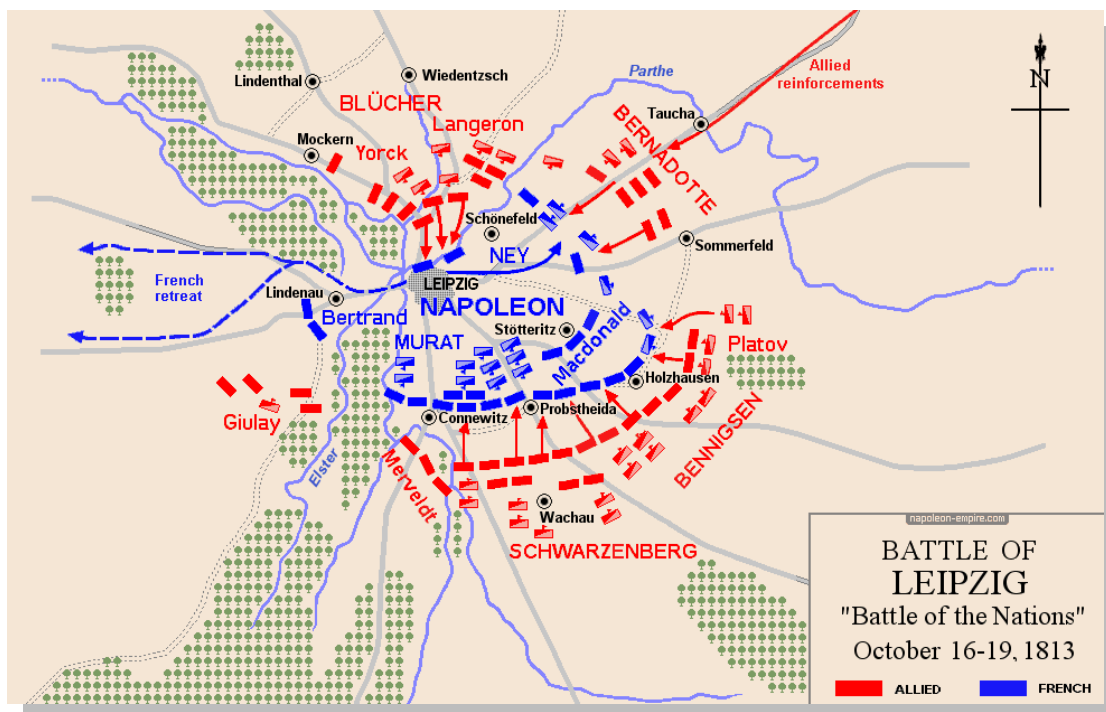
2.4.5 Bitka pri Leipzig

Po porazu francoske Velike armade v Rusiji in njenem begu nazaj na svoja ozemlja so zavezniki (Avstrija, Rusija, Prusija in Švedska) ocenili, da je napočil čas za dokončen obračun z Napoleonom. Sledilo je nekaj manjših bitk, odločilna pa se je odvila 16., 17., 18. in 19. oktobra 1813 pri Leipzig. Zaradi velikih vojska in držav, ki so bile udeležene, je dobila ime bitka narodov. Dogodek je znan kot največja bitka 19. stoletja in ena izmed največji v zgodovini vojn (Švajncer, 1998, str. 235).

Zavezniki so oblikovali 3 armade: severno (Rusi, Prusi, Švedsi), češko (Avstrijci, Prusi, Rusi) in šlezijško (Rusi, Prusi), ob tem so imeli še rezervno rusko armado in avstrijske sile na Bavarskem. Tako so zavezniki razpolagali z 260.000 pešaki, 65.000 konjeniki in 1.330 topovi. Napoleonove sile pa so štejele 160.000 pešakov, 24.000 konjenikov in 700 topov.

Napoleon se je znašel v tesnem obroču, saj ga je češka armada obkolila z juga in zahoda, šlezijška in severna armada pa s severa. 16. oktobra ob 9. uri je začela artilerija češke armade z obstreljevanjem, sledil je napad v petih kolonah, v katerih so želeli zavezniki zavzeti Markkleberg, Wachau, Liebertwolkwitz in Connewitz. Kljub močnemu odporu jim je uspelo zavzeti prvega, Wachau in Liebertwolkwitz pa sta večkrat prešla iz rok v roke. Za protinapad je Napoleon uporabil še gardo, ko pa je videl, da ne zmaguje, je poslal še konjenike. Zavezniške fronte niso prebili, a zavzelo so vsaj Gossau. Na severu je Napoleona presenetil hiter napad Bluchera, sledil je boj z Marmontom, ki ni mogel objeti desnega krila češke armade, zato so ga po dolgi borbi porinili v reko Parthe. Naslednji dan, 17. oktobra, zavezniki niso niti napadli niti sprejeli pogovorov, saj so se zavedali svoje premoči, ko so prispele še ostale razpoložljive enote. Razmerje moči je bilo sedaj 2 : 1 za zaveznike in bali so se, da bi se Napoleon prebil do Labe v Dresdnu, kjer je pustil še en svoj korpus. Napoleon je ugotovil, da nima možnosti za zmago, zato se je umaknil na zahod. Zavezniki na južni fronti so krenili v napad na francosko desno krilo. Tu so se vrstili napadi in protinapadi z največjo intenzivnostjo in največ izgubami, vendar je Francozom uspelo zadržati svoje položaje. Na vzhodni fronti so Francozi izgubili nekaj vasic, prav tako je s severa pritiskal Blucher, zato je Napoleon tja poslal konjenico in artilerijo garde. Edina pot umika je bila preko mostu pri Lindenauu, vendar so potrebovali več časa za organiziran umik. Sledil je ukaz Reyneirju, naj brani severni del predmestja Leipziga, Marmontu, naj zadrži sovražnika na vzhodu, in Macdonaldu, naj skupaj s Poniatovskim zadrži Schwarzenbergerja na jugu. Pod sovražnikovim ognjem, ponoči z 18. na 19., se je začel umik preko mostu, naslednji dan pa so zavezniki napadli z vseh strani. Marmont je še uspešno prešel

reko, a po pomoti razstrelili most pred Macdonaldom in Poniatowskem. Reyneir se je predal skupaj s 15.000 moški.

Slika 6: Bitka pri Leipzigu
(Vir: Bitka pri Leipzigu, 2016)

Zavezniki so skupaj izgubili 1.800 oficirjev in 52.000 vojakov, Francozi pa okoli 68.000 vojakov, od tega je bilo 30.000 moš ujetih. Ko je Napoleon prišel do Rena s 60.000 moški, jih je kar tretjina umrla za tifusom. Napoleon je zapustil Nemčijo in se vrnil v Pariz, še pred tem je njegovih 30.000 moš v Dresdnu kapituliralo, enako je storilo 20.000 moš v Gdansk. Napoleon je bil tako vedno bolj osamljen v boju proti zaveznikom, saj so nemške enote dezertirale med operacijami, Poljaki pa med umikom iz Leipziga (Vojna enciklopedija (5), str. 1–2, 1958).

2.4.6 Bitka pri Waterlooju

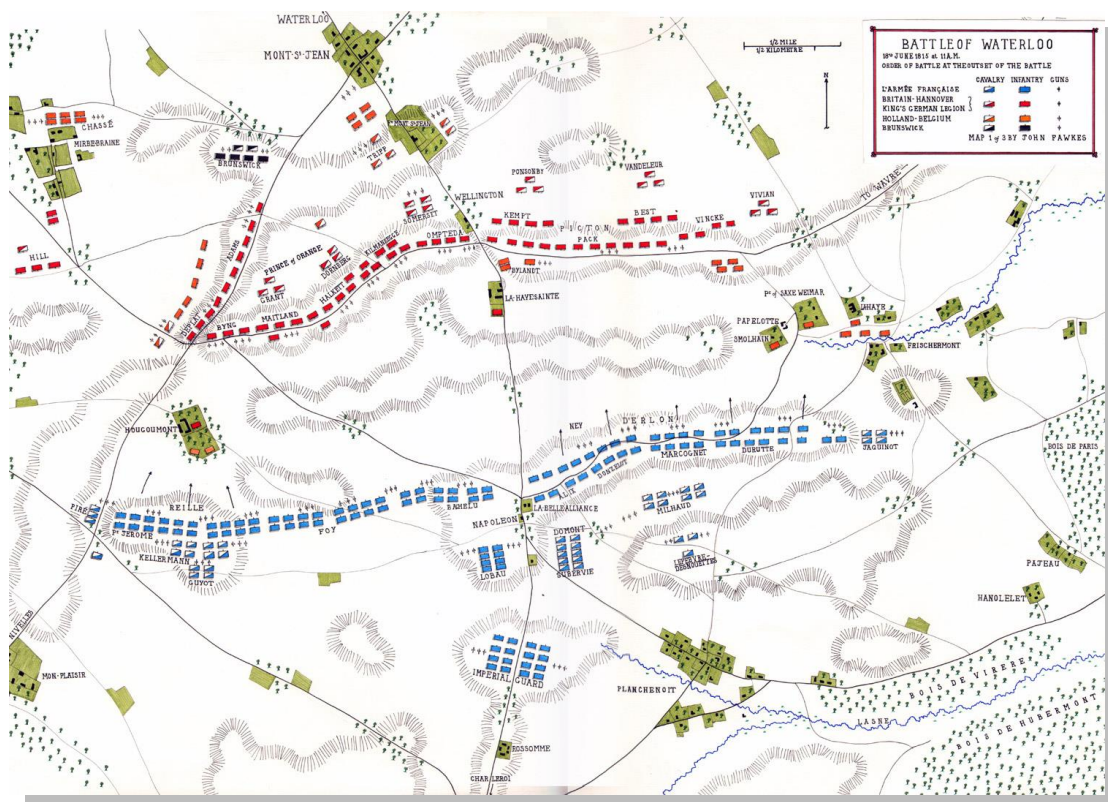
Ko je Napoleon 1. marca 1815 pobegnil z Elbe in 20. marca prišel v Pariz, so mu evropske sile takoj napovedale vojno. Tako so se zavezniki 25. marca zbrali že v sedmi koaliciji, ki so jo sestavljale Avstrija, Anglija, Prusija in Rusija. Odločili so se za napad vzdolž francoske meje, najprej naj bi se dobili v Belgiji in nato šli proti Parizu. Na dogovorjeno mesto v Belgiji pa sta do prihoda Napoleona na čelu francoske vojske prišli le vojski Wellingtona in Blucherja. Rusi in Avstrijci pa so prišli, ko je bil Napoleon že premagan.

Prav Wellington in Blucher sta bila zelo izkušena, še posebno 72-letni Blucher, eden redkih, ki je premagal Napoleona več kot enkrat, Wellingtona pa na drugi strani

Francozi nikoli niso premagali. Tudi Napoleon je, takoj ko je ponovno prevzel oblast, začel s pripravami za bojni načrt. Na vsak način je želel preprečiti, da bi se zavezniki zbrali na enem mestu, zato jih je želel prestreči in jih uničiti že pred združitvijo. Njegov cilj je bil zavzeti Bruselj, zato je blizu meje z Belgijo postavil glavni štab (v Beaumontu). Tako je želel potisniti Wellingtona nazaj na obalo, na zahodu pa Blucherja in njegove Pruse na vzhod.

15. junija 1815 je bil Napoleon pripravljen na boj, zato je maršalu Neyju ukazal zavzeti križišče Quatre-Brasa, a to je bilo že pod nadzorom zaveznikov. Ti so uspešno zadrževali Francoze do prihoda svojih okrepitev, čeprav so bili Francozi v številčni premoči. Prusi so zasedli utrdbe v Lignyju, a so jih Francozi po močnem bojevanju in izgubami na obeh straneh uspeli premagati. Kljub zmagi pa Pruske vojske niso uničili in lahko so se umaknili do Wavreua na vzhodu. Napoleonu je tako uspelo preprečiti združitev, a je zmotno pričakoval, da so bili Prusi že premagani, in podcenjeval Wellingtona, kar se mu je nato maščevalo.

Wellington je zavzel Mont St. Jean, Napoleon pa La Belle Alliance. 156 topov, neizkušena konjenica in pomanjkljivo izurjena pehota je bila Wellingtonova realnost. Menil je, da je najboljša taktika glede na to, da je v številčni prednosti, čakanje na položajih do prihoda Prusov. Večino svojih enot je skril za greben, ostale pa na kmetije Hougoumont, La Haye Sainte in Papelotte. Več mož je imel na desnem krilu pri kmetiji Hougoumont, na levi pri Papelotte pa jih je imel najmanj, saj je na tej strani pričakoval prihod Prusov. V Wavreuju so se Prusi preuredili in krenili Wellingtonu na pomoč. Da bi preprečil združitev, je Napoleon poslal nad Pruse maršala Grouchyja. Napoleonova moč se je skrivala predvsem v konjenici in artileriji, njegova pehota pa je bila premalo izurjena in prehitro sestavljena, sestavljali so jo predvsem veterani, kmetje in rekruti.

Slika 7: Bitka pri Waterlooju
(Vir: Bitka pri Waterlooju, 2018)

Bitka se je začela ob 11.30 z napadom na Hougoumont. S tem je želel Wellingtona zvbati v past, a ta ni nasedel. Težka artilerija je odprla ogenj ob 13. uri, preden so francoski korpusi krenili desno od La Haye Sainte proti Papelotte in jo z velikimi izgubami tudi zavzeli, hkrati pa obkolili La Haye Sainte. Wellington je prešel v napad izza grebena, istočasno je Napoleon izvedel, da se bližajo Prusi, zato je ukazal pehota Lobaua in konjenici Domona in Suberviea, naj jih prestreže. Wellingtonu je uspelo okrepiti La Haye Sainte in se ponovno umakniti za greben, Bernhardt pa je uspel ponovno zavzeti Papelotte. Napoleon je uvidel, da je na bojišču ključnega pomena La Haye Sainte, zato je ukazal Neyju, naj ga zavzame. Ney je videl, da ranjenci hodijo po cesti, ki vodi v Bruselj, zato je poslal nadnje konjenico, a ga je za grebenom čakal Wellington s kareji in artilerijo pred seboj. Francoska konjenica proti taki postavitvi ni imela možnosti in se je umaknila, kljub temu pa je pehota za njihovimi hrbti zavzela La Haye Sainte. Napoleon je tu namestil artilerijo, tako da je postala zavezniška pehota lahka tarča, če bi se odločili stopiti izza grebena. To je vedel tudi Wellington, ki je zdaj lahko le čakal na Pruse. Ti so že zavzeli Plancenoit, zato je Napoleon nanje poslal še gardo, ki bi nato prišla še na pomoč pri napadu na Wellingtona. Francozi so želeli priti čez greben, a so jih tam že čakale Wellingtonove enote, gardi se je nekako še uspelo prebiti čez prve linije sovražnih enot, ko je iz koruze skočil Maitland s svojo rezervno brigado. Prvič se je zgodilo, da je bila garda prisiljena v umik. Oblikovali so kareje v centru bojišča, da bi nekoliko ustavili

zavezniško napredovanje in hkrati prikriji Napoleonov umik. Ko je Wellington videl napredovanje Prusov, je še on ukazal napad izza grebena in premagal gardo. Prusi na čelu z Blucherjem so zasedli Plancenoit ter Papelotte in se ob 9. uri srečali z Wellingtonom pri La Belle Alliance (BBC History, 2018).

3 SLOVENSKA OZEMLJA PRED PRIHODOM FRANCOZOV

Slika 8: Habsburška monarhija 1780
(Vir: Ozemlje Habsburžanov, 2017)

Slovenska ozemlja pred prihodom Francozov so predvsem na severnem delu pripadala habsburški monarhiji, Istra pa je bila pod Beneško republiko, ki ji je pripadal tudi večji del Dalmacije. Od leta 1740 do 1780 je habsburški monarhiji vladala Marija Terezija, nato pa med letoma 1780–1790 Jožef II. To obdobje je bilo pomembno predvsem zaradi mrzličnih sprememb in reform.

Te reforme so se seveda temeljito razlikovale od osnovnih značilnosti francoske revolucije. Reisp in Zelinkova (1964, str. 25) navajata: »Njihov program je absolutna centralistična monarhija, fevdalni sistem se omili, a ne odpravi, katoliška cerkev se sicer temeljito reformira, vendar pa ostane državna cerkev in opora državnih oblasti. Vendar so pa te in še druge reforme (uvajanje uradniške uprave in sodstva, gospodarske reforme v smislu merkantilizma in fiziokratizma, uvedba splošne šolske obveznosti in poddržavljanje šolstva) zelo spremenile prejšnje stanje, obenem pa tudi že vzbujale odpor proti sistemu centralizma in germanizacije.«

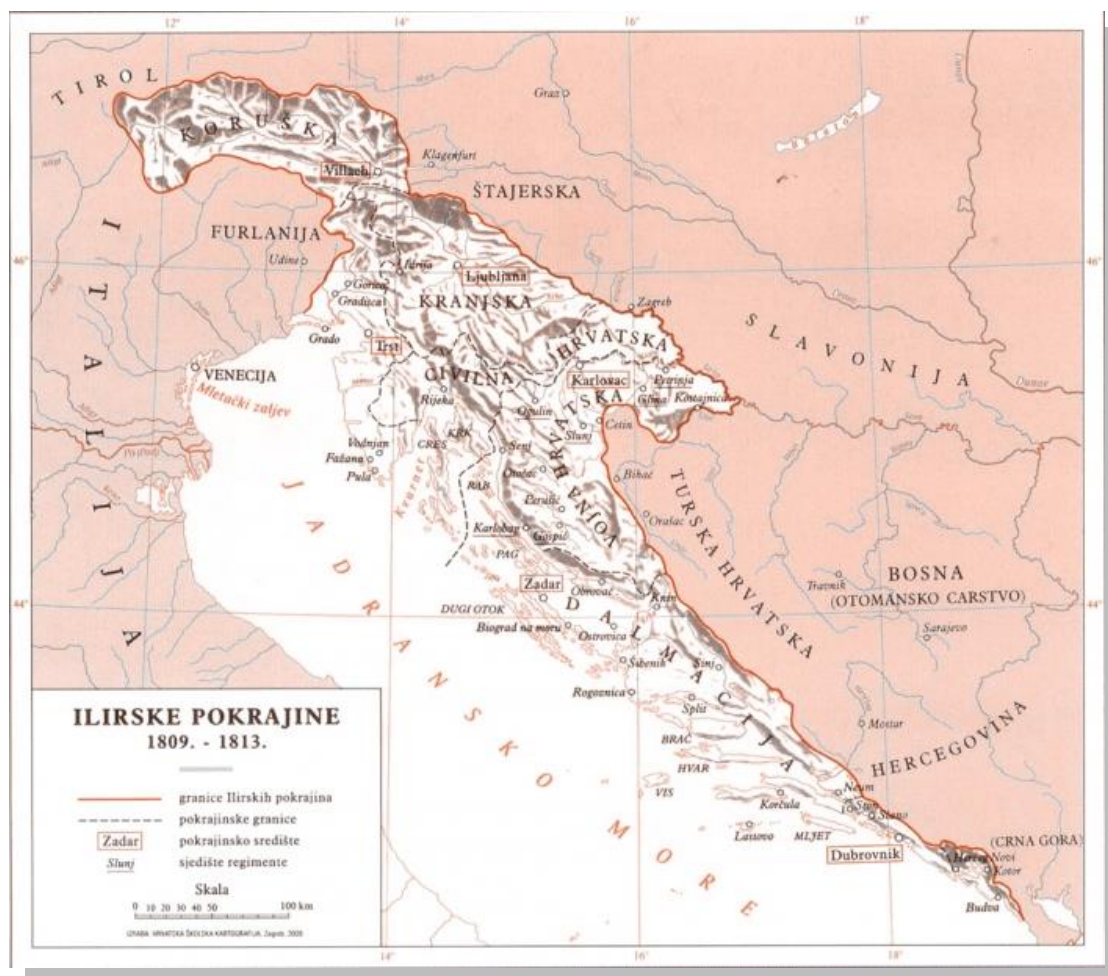
Po začetku prve vojne proti revolucionarni Franciji leta 1792 so se na slovenskem območju le redki posamezniki in krožki navduševali za francosko revolucijo predvsem zaradi protirevolucionarne propagande. Napoleon je prvič prišel na

slovensko ozemlje pomladi 1797, in sicer mimo Goriške proti Koroški in severni Štajerski. Po premirju v Leobnu so Francozi zapustili naše kraje, Napoleon pa je se preko Ljubljane, Trsta in Gorice vrnil domov. Francozi so v tem kratkem času z našim ljudstvom ravnali korektno in niso imeli namena spreminjati deželnih ustanov v skladu z revolucionarnimi načeli.

Leta 1805 je prišlo do nove delne zasedbe slovenskih dežel s francoskimi četami, ki se je končala z bratislavskim mirom, s katerim je Napoleon dobil Benetke, »terro fermo«, Istro, Dalmacijo in Boko Kotorsko. Slednjo so sicer prvi zavzeli Rusi in Črnogorci, ki so jo nato z mirom v Tilsitu leta 1807 predali Francozom. V političnem smislu so te dežele do leta 1809 spadale pod del Napoleonovega italijanskega kraljestva. Tako na vzhodni obali Jadrana le Trst z okolico in Reka z okolico nista bila pod Napoleonovo kontrolo.

Francozi, ki so prodirali prek Italije in Dalmacije, so leta 1809 znova zasedli slovenske dežele. Po schönbrunnskem miru 14. oktobra 1809 je Napoleon dobil Gornjo Koroško, Kranjsko, Goriško, Trst in Hrvaško južno od Save. Napoleon se je odločil, da bo nove anektirane dežele organiziral v posebno enoto, ki bi bila ločena od Francije in Italije. Želel jim je namreč dati na pol vojaško organizacijo z Marmontom na čelu. Po spominu na antiko je ustanovil Ilirske province (Reisp in Zelnikova, 1964, str. 25).

4 ILIRSKÉ PROVINCE

Slika 9: Ilirske provincé
(Vir: Ilirske pokrajine, 2017)

Ilirske provincé so bile ustanovljene z dekretom dne 14. oktobra 1809. Sestavljene so bile iz ene vojaške in šestih civilnih provinc. Ljubljana je postala glavno mesto te nove tvorbe, ki ji je načeloval generalni guverner. Njemu so bili podrejeni intendantí posameznih provinc (Ljubljana nikoli doslej ni bila sedež geografsko tako velike politične tvorbe). Provincé so obsegale nekdanja avstrijska in beneška ozemlja (Boko Kotorsko, Dalmacijo, Istro, Hrvaško na desnem bregu Save, zahodno Koroško, Kranjsko, Trst z okolico in Goriško). Imele so približno milijon in pol prebivalcev in so obsegale približno 55.000 km² ozemlja. Vmes med Ilirskimi provincami in Francijo je ležalo italijansko kraljestvo. Prebivalci Ilirskih provinc so bili ilirski in ne francoski državljani. Sprva v teh provincah niso veljali francoski zakoni, ampak je veljal poseben pravni red (Šumrada, 2006, str. 184).

4.1 POLITIKA

Novonastalo politično tvorbo je upravljala vlada Ilirskih provinc, na čelu katere je bil generalni guverner. V zgodovini Ilirskih provinc so bili štirje upravitelji: Marmont, Bernadott, Junot in Fouche, razen zadnjega so bili vsi vojaške osebnosti. Njihova naloga je bila nadzirati vso upravo in pravosodje ter poveljevati vojski. Za vse civilne upravne posle je bil pooblaščen generalni intendant za finance, razen za pravosodje, ki je bilo zaupano generalnemu komisarju za pravosodje. Vsi ti uradniki so komunicirali z ministri v Parizu, kjer je bilo tudi kasacijsko sodišče za najvažnejše primere.

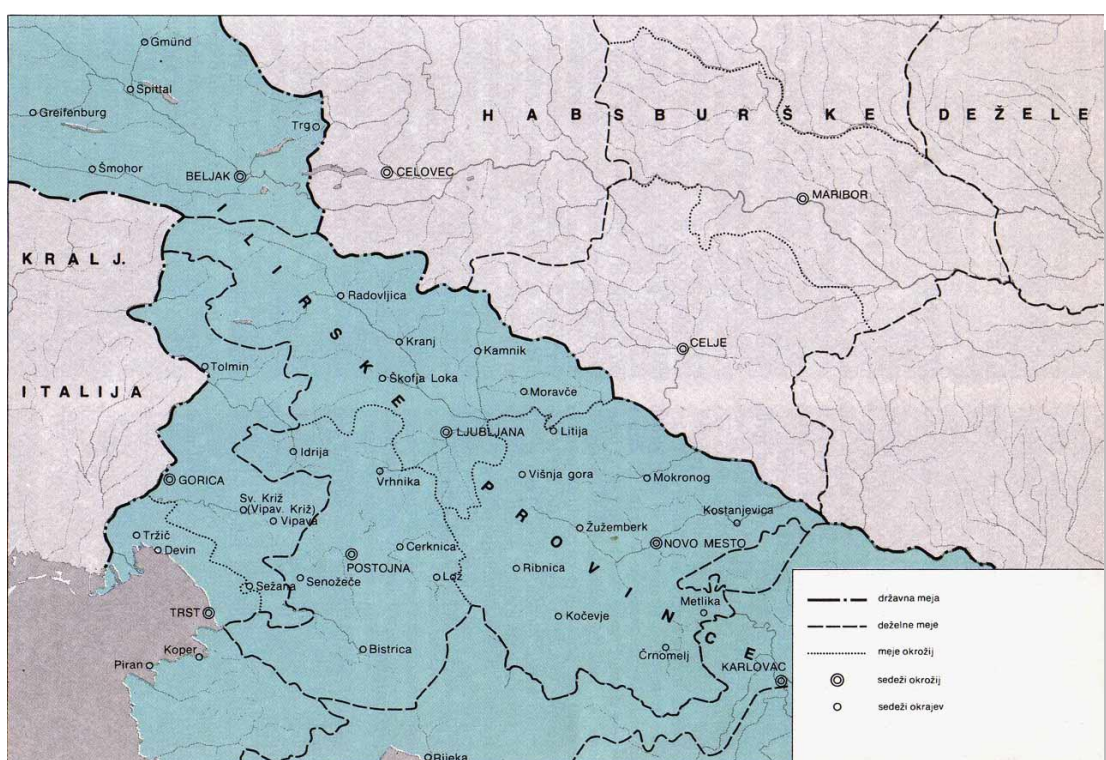
Večinoma so bili člani vlad in intendantni Francozi, ostala uprava in sodstvo pa je bila v rokah domačih uradnikov. V višjih upravah in sodiščih je bil uradovalni jezik francoščina, v nižjih sferah pa so bili v uporabi tradicionalni jeziki. Vse te dežele so imele pred združitvijo v Ilirske province različne načine upravljanja. Centralistično in birokratsko državno upravo so poznali le v nekdanjih avstrijskih deželah, medtem ko je na Hrvaškem še vedno vladal fevdalizem. Nekaj več reform kot na Hrvaškem so imeli v Istri in Dalmaciji, s prihodom Francozov se je to bistveno spremenilo.

Francozi so uvedli svoje upravne enote: provinca z intendantom, distrikt s poddelegatom in občina z županom na čelu. Pri sodstvu je bil med distriktom in občino še kanton, ki je bil pod jurisdikcijo mirovnega sodnika. Volitve se niso izvajale, ampak so bili uradniki imenovani, popolnoma so se ukinili tudi deželni stanovi. Distrikt je bil podoben okrožju, ki so ga poznale nekdanje avstrijske dežele, pri ostalih pa je bila to novost. Povsod pa so novost občine, podobne funkcije so poprej opravljali zemljiški gospodje, v mestih pa mestne uprave. Novosti so bile tudi v sodstvu, in sicer so nastala nova državna sodišča in mirovni sodniki. Uvedli so se nekateri francoski zakoni, npr. civilna poroka in enakost državljanov pred zakonom. Začeli so se pobirati enotni davki, česar nekatere dežele prej sploh niso poznale oziroma so bile oproščene ali pa so plačevale manjši delež davka od svojih dohodkov.

Podobno je veljalo za vojaško obveznost, ki je prej ponekod ni bilo oziroma je veljala samo za nižje družbene razrede. Med obvezniki so z žrebom določili kontingent rekrutov, omogočeno je dobiti si namestnika, zelo malo pa je bilo oprostitev služenja vojski. Prav ti dve novosti (služenje vojaškega roka in enotni davki) so ljudje občutili kot veliko breme. Zaradi velikih vojaških izdatkov je bil proračun vedno deficiten. V praksi je ta napredni francoski sistem naletel na veliko težav, npr. organizacijo občin ter pravično razdelitev zemljiškega davka ipd.

Fevdalizem je bil še vedno družbeni problem, sicer se je odpravila tlaka za reveže brez zemlje ter uredila uprava in sodstvo za zemljiške gospode. Prav tako so se za petino zmanjšale obveznosti kmetov do zemljiških gospodov, vendar pa so različne

dajatve v denarju ali naravi, celo tlaka, ki jo je bil kmet dolžan svojemu gospodu za svojo zemljo, ostale. Možen je bil odkup, a to so poznali že prej. S takimi reformami Francozi niso pridobili na svojo stran niti zemljiških gospodov niti kmetov, ki so vseeno s prihodom francoske oblasti povezovali konec fevdalizma. Kmete bi si lahko pridobili z odpravo fevdalnega sistema brez odškodnine, kot so to storili s prvimi osvojenimi ozemlji v času revolucije, a je bilo to zdaj v nasprotju s francoskim carstvom, ki je postajalo vedno bolj konservativno. Francoski upravitelji so sicer pripravljali veliko novih reform, a jih niso uspeli v celoti izpeljati do konca. Liberalnega značaja pa so bile predvsem socialne reforme, npr. uvedba trgovskih zbornic in odprava obrtniških cehov ter uvedba francoskih zakonov o delitvi dediščine (Reisp in Zelnikova, 1964, str. 31–33).

Slika 10: Slovenska ozemlja Ilirskih provinc po letu 1811

(Vir: Ilirske province po letu 1811, 2017)

4.2 GOSPODARSTVO

Prepoved angleškega in kolonialnega blaga je zelo pomembno gospodarsko dejstvo za Ilirske province. Še bolj kot sama prepoved tega blaga je pomembno preprečevanje Francozom vzpostaviti pomorski promet na Jadranu, kjer so izgubili pomembne pomorske bitke proti Angležem. Ti so zavzeli bazo na Visu, pozneje pa še na drugih otokih na Jadranu. Francozi so lahko tako branili le obalo, kar pomeni, da pomorskega prometa v Ilirskih provincah praktično ni bilo. Posledica tega je bilo propadanje obmorskih mest, ki jih v Ilirskih provincah ni bilo malo. Tako je najbolj

trpelo istrsko in dalmatinsko ljudstvo in kmetje kraških pokrajin, ki so se preživljali predvsem s prevozom blaga iz obmorskih mest v notranjost pokrajine in obratno – s prevozom blaga, ki je prihajalo s kopnega v pristanišča. Francozi so želeli zato Ilirskim provincam dati novo gospodarsko funkcijo, da bi olajšali ta kritični položaj. Tako naj bi postale tranzitna dežela za blago z Bližnjega vzhoda, ki naj bi potem potovalo v Italijo, Francijo, pa na Bavarsko ter v Švico in obratno. Najpomembnejše blago je bil makedonski bombaž, ki ga je potrebovala francoska industrija. Poleg vojaškega vidika je bil to glavni razlog za gradnjo cest s pomočjo javne tlake, ki so jo pozneje občudovali celo Avstrijci s cesarjem Francem na čelu. Zaradi kratkega vladanja Francozov ti načrti nikoli v celoti niso bili izvedeni (Reisp in Zelnikova, 1964, str. 33).

4.3 CERKEV IN ŠOLSTVO

Napoleonov sistem odnosov s Cerkvijo se ni dosti razlikoval od sistema Jožefa II. Kljub temu so prinesli Francozi nekaj sprememb, npr. že omenjeno civilno poroko, odpravo nekaterih praznikov, samostanov in bratovščin, ukinjeno je bilo nadzorstvo Cerkev nad javnim šolstvom, vzpostavljena je bila splošna toleranca do pravoslavcev in židov. Te spremembe seveda niso bile dobro sprejete med katoliško duhovščino. Glede šol je francosko načelo tako, da je osnovna šola v vsaki občini, dekliška osnovna šola pa v vsakem kantonu. Za beneško Istro in Dalmacijo je bila novost, da šolski sistem organizira država, medtem ko za nekdanje avstrijske dežele to ne predstavlja novosti. Obstajale so osnovne šole, gimnazije, srednje šole, obrtne šole, liceji in dve centralni šoli v Ljubljani in Zadru. Leta 1811 je ljubljansko centralno šolo nadomestila ljubljanska akademija, ki je obsegala le fakultetni pouk. Glede na prejšnji sistem so bile nove centralne šole in akademija. Jezik, v katerem se je poučevalo v osnovnih šolah in gimnazijah, je bil »deželni jezik«; ta sprememba je temeljila na Marmontovem dekretu s 4. julija 1810. Pred tem so učili v nemščini, latinščini in italijanščini, slovanska jezika v tem primeru nista imela veljave. V tem času je ustvarjal tudi Valentin Vodnik, ki je napisal veliko slovenskih šolskih knjig in s tem našemu jeziku zagotovil mesto, kakršnega po razpadu Ilirskih provinc ni imel vse do leta 1848. V državni upravi pa so se tradicionalni jeziki obdržali, a že je bilo slišati ideje, da bi bilo treba tudi tu uvesti slovanske jezike (Reisp in Zelnikova, 1964, str. 34).

4.4 LJUDJE

Med prebivalci Ilirskih provinc najdemo pristaše Francozov predvsem med uradniki, oficirji in bogatimi trgovci, zelo malo pa v duhovščini in plemstvu. Z družabnimi stiki je želel Marmont pridobiti plemstvo, a mu to ni uspelo. Je bil pa zato nekoliko bolj uspešen pri frančiškanih v Dalmaciji. Na splošno pa sta duhovščina in plemstvo ostali sovražni do Francozov, prav tako jih niso marali ljudje ob obmorskih mestih zaradi celinske zapore oz. pomanjkanja pomorskega prometa in pa mali obrtniki

zaradi ukinitve cehov. Kmetje so podpirali Francoze le v nameri ukinitve fevdalizma, drugače pa so bili bolj konzervativni v verskih vprašanjih, niso marali vojaške obveznosti, kontinentalne zapore in davkov. Pristaši in nasprotniki Francozov so nasprotovali predvsem ideološko, podpornikom so bile bližje revolucionarne ideje, nasprotnikom pa ne. Vprašanje o narodnosti še ni stalo v ospredju, čeprav so nekateri pristaši Francozov oziroma frankofili, kakor jih tudi imenujemo, poznali ideje o nacionalni državi (Reisp in Zelnikova, 1964, str. 34–35).

Slika 11: Ilirska carinska tabla iz Radeč
(Vir: Tabla iz Radeč, 2017)

5 ILIRSKI POLK

Slika 12: Zastava ilirskega polka
(Vir: Berjaud, 2017)

Regimenti oziroma po rusko polki so začeli nastajati v 17. stoletju iz posameznih najemniških vojakov. Beseda polk se uporablja bolj pri slovanskih narodih, zato jo uporabljamo tudi pri nas. Polki so začeli postajati nacionalno opredeljeni šele proti koncu 18. stoletja predvsem zaradi stalnih nabornih okrajev. Na Slovenskem so taka naborna območja obstajala na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem ter Primorskem. V teh polkih je prevladoval domači, slovenski jezik, najpomembnejši polki pri nas pa so bili: Kranjski pehotni polk št. 43³, Štajerski pehotni polk št. 45⁴ in Notranjeavstrijski pehotni polk št. 13⁵. Vsi polki so bili ukinjeni leta 1809, ko je Napoleon na tem območju razglasil Ilirske province.

V Ilirskih provincah Francozi niso spreminjali starega nabornega sistema in tako so ostali določeni sloji prebivalstva oproščeni vojaške službe. To so bili kmečki gospodarji, šolani ljudje, meščani in rudarji, vsi ostali, predvsem odvečni kmečki sinovi in reveži, pa so morali poprijeti za orožje. Slovenski vojaki so bili večinoma pehotniki v Ilirskem polku, a ne vsi. Po potrebi so morali slovenski možje tudi v druge polke, konjenico, topništvo in drugam. Nekateri so pristali tudi v Ilirskih lovcih,

³ Ustanovljen 1715, imenovan po polkovniku Wallisu, od 1737 Platz, 1767 Buttler, 1775 Thurn in 1806 Simbchen; ukinjen 1809.

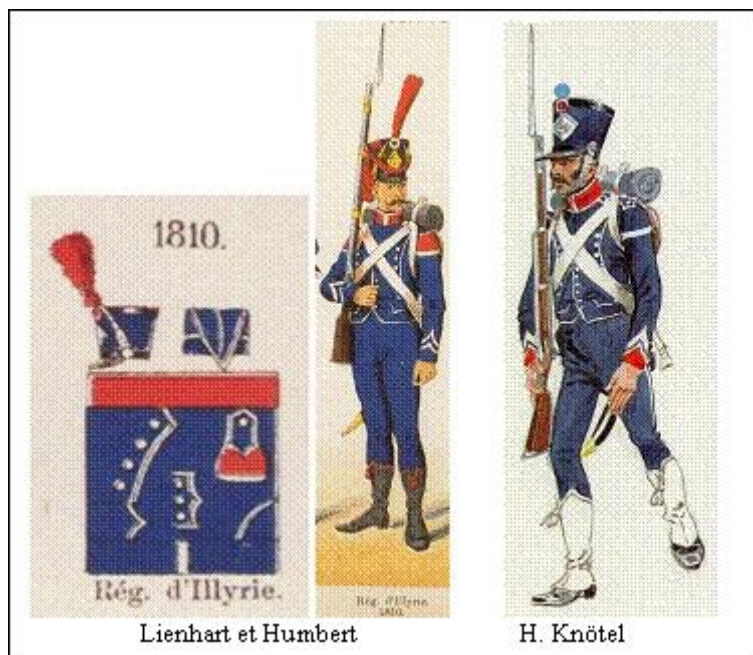
⁴ Ustanovljen 1682, imenovan po polkovniku Trautsmannndorfu, od 1711 Davn, 1761 O'Kelly, 1768 Bulow, 1776 Latterman in 1806 De Beaux, Thiery; ukinjen 1809.

⁵ Ustanovljen 1630, imenovan Baden-Baden, od 1757 Moltke, 1780 Zettwitz in 1786 Reisky; ukinjen 1809.

ki so jih večinoma sestavljali Hrvati in Srbi s Hrvaškega iz prejšnjih avstrijskih graničarskih polkov, zdaj pa so bili ti polki lahka pehota.

»Regiment d'Illyrie« je bil ustanovljen 16. novembra 1810 v Fontainebleauju, to je bil pehotni polk, ki ga je ukazal ustanoviti sam Napoleon. Organizacija in število vojakov v polku sta bila enaka ostalim polkom lahke pehote. Postavitev in ostala organizacija polka je padla na Marmonta, ki je vsakemu okrožju predpisal kvoto vojakov. Tako je skrb za vojake predal na posamezna okrožja, ki so nato novačila nove rekrute, kakor so pač znala. Nekateri so se temu želeli izogniti, zato so se skrivali v gozdovih in na drugih lokacijah z upanjem, da jih ne ujamejo. Toda zbirali oziroma tudi lovili so jih domači ljudje, ki so poznali svoj kraj in vedeli, kje bi se lahko ti ljudje skrili. Tako okrožja niso imela veliko težav z kvotami rekrutov, ki so jih nato morali poslati naprej v Ljubljano z okovi ali brez.

V Ljubljani jih je prevzela vojska, a so kljub temu ostali v svojih civilnih oblekah. Pot je iz Ljubljane, ko se jih je zbralo dovolj, nato vodila v Gorico. V Gorici so bili zaprti v vojašnici, nakar je prišlo do množičnega poskusa bega. Pobegniti jih je skušalo okoli 300. Na francoske vojake so naleteli, ko so vdrli skozi glavna vrata. Pod francoskimi streli jih je nekaj padlo takoj, nekaj jih je ušlo, nekaj pa je bilo ujetih. Dva dni po tem so ustrelili tudi ujetnike. Ostali so morali gledati streljanje in so ugotovili, da tu vlada trda disciplina in da bodo morali ubogati, sicer se jim ne piše nič dobrega. V Palmanovo so nato odšli, ko se jih je zbralo za en bataljon. Tu so začeli s prvimi vojaškimi vajami še vedno v svojih civilnih oblekah. V Palmanovi pa so po dveh tednih urjenja dobili navadne pohodne uniforme, s katerimi so odrinili v Vicenzo. Tam so se razdelili po stotnijah in prešli pod poveljstvo oficirjev, ki so bili povečini Francozi, nekaj Belgijcev in celo Avstrijcev. Dobili so nove lepe uniforme in puške, njihov polkovni poveljnik pa je postal polkovnik Schmitz. Značilno za uniformo lahke pehote Ilirskega polka je bil poseben trakec na vrhu vsakega rokava in pa značilni gumbi, ki so bili izdelani iz bele kovine, na sredini je pisalo Regiment d'Illyrie, okoli pa Empire Francais.

*Slika 13: Uniforma Ilirskega polka
(Vir: Berjaud, 2017)*

Ilirski polk je bil najprej sestavljen iz treh bataljonov, ko je iz Vicenze odkorakal proti Torinu preko Mantove, Cremona in Mortara. V Torinu, kjer so do novega leta vadili in se pripravljali na odhod proti vzhodu in Rusiji, pa se mu je pridružil še četrti bataljon. Na čelu Ilirskega polka je jezdil polkovnik Schmitz, pred vsakim od štirih bataljonov je jezdil bataljonski poveljnik, ostali oficirji pa so morali peš s svojimi nahrbtniki na ramah. Polk je hodil tri dni, četrti dan pa počival in tako vse do Strasbourga. Tam so se polku pridružili še vojaki iz Španije in Portugalske, tako da je štel približno 4.000 mož. Po petnajstih dneh počitka je sledil odhod. Na Poljsko so prišli po 35 dneh korakanja po nemških deželah. Skupaj z Veliko armado so prečkali reko Njemen in nekaj časa ostali v Kovnu. 21. junija 1812 so krenili v Minsk, kjer je v bojih sodeloval tudi Ilirski polk (Švajncer, 1992, str. 66–75).

Slika 14: Uniforma častnikov Ilirskega polka
(Vir: Berjaud, 2017)

6 UMIK FRANCOZOV

Še pred ustanovitvijo Ilirskih provinc leta 1809 so na slovenskem območju Avstrijci pametno izkoristili čas in med drugim reformirali tudi vojsko (skrajšali so čas služenja vojaškega roka in dovolili uporabo slovenščine v vojski) ter ustanovili deželno brambo⁶ in črno vojsko⁷. Deželna bramba zaradi slabe organiziranosti in slabe oborožitve ni izpolnila pričakovanj, a je »agitacija zanjo dvigovala narodno zavest« (Gogala, 1992, str. 56). Tudi črna vojska je napadla Francoze, in sicer v okolici Kočevja, Bele krajine in Novega mesta ter iz podobnih razlogov kot deželna bramba (slaba organizacija in slabo orožje) ni bila uspešna (Gogala, 1992, str. 56, 57)

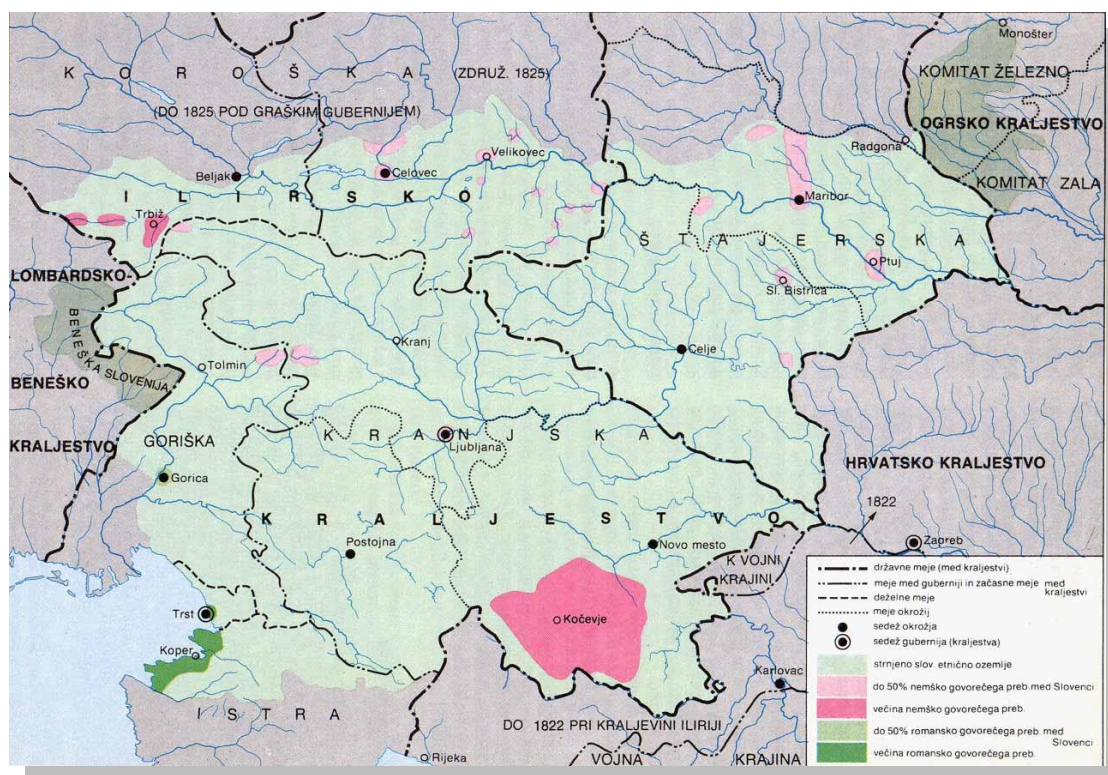
⁶ Domobranci ali deželna bramba je bila ustanovljena leta 1808. Vsako okrožje celotnega ozemlja Avstrije je moralo zbrati vsaj dva bataljona (800–1400 mož), sestavljeni so bili iz mož, starih od 18 do 45 let, ki pa niso mogli služiti redni vojski zaradi kakšnih telesnih napak. Še starejše (do 60. leta) pa so uporabljali za pomožna vojaška dela (straža itd.). Urili so se večinoma ob nedeljah in praznikih ter enkrat na leto oditi na tritedenske orožne vaje.

⁷ Črna vojska je bila sestavljena iz mož, ki niso bili v vojski in ne v deželni brambi, večinoma so bili kmetje.

Konec Ilirskih provinc se je zgodil po Napoleonovem porazu v bitki narodov oz. bitki pri Leipzigu oktobra 1813. Tudi na naših tleh pa je potekalo nekaj bojev med Francozi in Avstrijci. Avgusta 1813 so bili na polju med Mengšem in Mostami poraženi Francozi. Do bitke pri Šmarju je prišlo septembra, ko so Avstrijci prodirali iz smeri Novega mesta proti Ljubljani. Francozi so obrambne položaje postavili v bližini Grosuplja in tako preprečili Avstrijcem vstop v Ljubljano (Švajncer, 1992, str. 74–75).

Že 13. oktobra 1813 pa je avstrijski civilni in vojaški guverner Latterman po približno mesecu in pol boja z Francozi prevzel oblast v Ilirskih provincah in od tedaj naprej na slovenskem ozemlju ni bilo več bojev s Francozi (Gogala, 1992, str. 62).

7 VRNITEV AVSTRIJCEV

Slika 15: Slovenska ozemlja pod Habsburško oblastjo 1816–1846

(Vir: Slovenska ozemlja, 2017)

Francija se je 30. maja 1814 s podpisom prvega pariškega miru uradno odrekla Ilirskim provincam. S 23. julijem 1814 pa je Avstrija to ozemlje tudi anektirala. V mednarodnopravnem smislu je ozemlje Ilirskih provinc Avstriji pripadlo šele 9. junija 1815 po sklepu Dunajskega kongresa. Medtem se je ljudstvo bolj veselilo konca dolgotrajnih vojn kakor pa vrnitve avstrijske oblasti. Kljub temu je dala oblast temu razpoloženju politično in dinastično obeležje (Pod Napoleonovim orlom. 200 let Ilirskih provinc, 2017).

Leta 1815 so na Dunajskem kongresu zmagovite države želele Evropo in svet začrtati tako, kot je bilo pred francosko revolucijo 1789. To ni bilo mogoče oziroma tega ni bilo mogoče dolgo vzdrževati. Že leta 1820 je morala Avstrija v Italijo poslati svoje polke, da so preprečili svobodomislecem drugačno in svobodno Italijo. Podobno se je dogajalo v Nemčiji, Belgiji, na Poljskem in v Franciji. Francozi, ki so bili poraženi v vojni, so morali sprejemati diktate zmagovalcev, a kot navaja Švajcner (1998, str. 247): »Narodu, ki je že imel republiko, demokracijo, svobodo tiska, enakost in druge pridobitve demokratičnih načel, ni bilo moč za dolgo vrniti monarhije po meri plemstva.«

8 ZAKLJUČEK

Namen in cilj tega diplomskega dela na začetku pisanja je bil raziskati vpliv Napoleona in njegove vojske na ozemlju slovenskih dežel v začetku 19. stoletja. V novih Ilirskih provincah, kamor so spadale tudi slovenske dežele, se je pojavil nov način razmišljanja o oblikovanju vojaške organizacije.

Napoleon kot vojskovodja, diplomat in državnik si zasluži občudovanje. Načrtno je sledil svojim ciljem. Vojaki so ga občudovali in ga imeli za nezmotljivega. Po Evropi je širil revolucionarne pojme svobode in enakosti. Čeprav je bil na vojnem pohodu, ni ravnal v nasprotju s temi načeli. Imel je velik vpliv na slovensko izobraženstvo in s tem na prebujanje narodne zavesti. Kot cesar pa je načrtoval Evropo z enakimi zakoni, denarjem in davki pod francosko zastavo. Njegovi upravi sicer ni uspelo odpraviti fevdalizma, je pa vodila k obnovljenemu družbenemu sistemu in močno vplivala na poznejša revolucionarna vrenja in s tem na postopen nastanek sodobne ustavnopravne Evrope.

Francoske Ilirske province so bile kljub svoji kratkotrajnosti prelomnega značaja za zgodovinski razvoj Slovencev.

LITERATURA IN VIRI

Knjige:

Dolinar, F. et al. (2011). *Slovenski zgodovinski atlas*. Ljubljana: Nove revija.

Gogala, R. (1992). *Slovenci v vojnah : 593–1918*. Ljubljana: Potencial.

Lefebvre, G. (2007). *Francoska revolucija*. Ljubljana: Študentska založba.

Markov, W., Soboul, A. (1989). *1789 – velika revolucija Francozov*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Marković, Z. (2014/2015). *Vojaška zgodovina*. Gradivo za višjo strokovno šolo, program logistično inženirstvo. Kranj: B&B.

Razstava v narodnem muzeju v Ljubljani. (1964). *Napoleonove ilirske province 1809–1814*. Ljubljana: Narodni muzej.

Reisp, B. in Zelnikova, D. (1964). *Napoleonove ilirske province 1809–1813*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije.

Šumrada, J. (2006). *Napoleon na Jadranu*. Koper - Zadar: Založba Annales.

Švajncer, J. J. (1992). *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Prešernova družba.

Švajncer, J. J. (1998). *Vojna zgodovina*. Ljubljana: DZS.

Vojna enciklopedija (5) 1–2 (1958). Beograd: Redakcija Vojne enciklopedije, 1958–1969.

Vovelle, M. (1989). *Kratka zgodovina francoske revolucije: Družbena gibanja in prelom mentalitet*. Ljubljana: Komunist.

Spletne strani:

BBC History (2018). *The Battle of Waterloo: The day that decided Europe's fate*. Pridobljeno 14. 2. 2018 z naslova <http://www.bbc.co.uk/timelines/zwtf34j>.

Berjaud, F. (b. I.). *Le Régiment d'Illyrie*. Pridobljeno 17. 9. 2017 z naslova http://frederic.berjaud.free.fr/regiment_illyrie.htm.

Bitka pri Austerlitzu (b. I.). Pridobljeno 14. 6. 2016 z naslova <https://www.usma.edu/history/SiteAssets/SitePages/Napoleonic%20War/Nap22.gif>.

Bitka pri Borodinu (b. l.). Pridobljeno 14. 6. 2016 z naslova http://3.bp.blogspot.com/_AIRIP_A37I/UEu-aH7Cr1I/AAAAAAAAAC0c/zjHtUwPpOU4/s1600/N.+Borodino+BIG+map160515988.jpg.

Bitka pri Leipzigu (b. l.). Pridobljeno 14. 6. 2016 z naslova http://media.napoleon-images.us/cartes/m_leipzig_us.png.

Bitka pri Waterlooju (2018). Pridobljeno 12. 1. 2018 z naslova <https://www.britishbattles.com/>.

Francoska revolucija (b. l.). Pridobljeno 14. 5. 2016 z naslova https://s3.amazonaws.com/piktochartv2-dev/v2/uploads/9a8685da-72c1-4d0b-ad19-01cdda6c4518/d04ba69fdcca0a9006eded3e1686a3f64cb08599_original.jpg.

Ilirske pokrajine (b. l.). Pridobljeno 15. 9. 2017 z naslova https://www.zadar.travel/images/original/Ilirske_pokrajine_ZADAR_1254140727.jpg.

Ilirske province po letu 1811 (b. l.). Pridobljeno 15. 9. 2017 z naslova http://www.savel-hobi.net/leksikon/zgodovina_sl/slike_zg/zacetki14.jpg.

Napoleon Bonaparte (b. l.). Pridobljeno 14. 6. 2016 z naslova <https://i.guim.co.uk/img/static/sys-images/Guardian/Pix/pictures/2012/2/15/1329325600679/Napoleon-on-Horseback-at-007.jpg?w=620&q=55&auto=format&usm=12&fit=max&s=0c4e485b6683145d2b662562296af213>.

Narodni muzej Slovenije (2009–2010). *Pod Napoleonovim orlom. 200 let Ilirskih provinc*. Pridobljeno 15. 9. 2017 z naslova: http://www.narmuz-lj.si/index.php?Itemid=52&catid=34%3Aobasne-razstave&id=353%3Apod-napoleonovim-orlom&lang=sl&option=com_content&view=article.

Ozemlje Habsburžanov (b. l.). Pridobljeno 15. 9. 2017 z naslova <http://ghdi.ghi-dc.org/images/habsburg%201780%20eng%20590.jpg>.

Potek bitke pri Austerlitzu (b. l.). Pridobljeno 14. 6. 2016 z naslova http://www.greatmilitarybattles.com/%3A/Users/User/Desktop/GREAT%20MILITARY%20BATTLES/The_Battle_of_Austerlitz.gif.

Slovenska ozemlja (b. l.). Pridobljeno 17. 9. 2017 z naslova http://www.savel-hobi.net/leksikon/zgodovina_sl/slike_zg/zacetki15.jpg.

Tabla iz Radeč (b. l.). Pridobljeno 17. 9. 2017 z naslova <http://www.narmuz-lj.si/images/stories/NMS/Razstave/Obcasne/Napoleon/2.jpg>.